

Besede in dejanja

Ni razlogov za zaskrbljenost

Zelo optimistično gledam na naš nadajni razvoj. Nimamo razlogov za zaskrbljenost, vsi pa se moramo pošteno lotiti dela. Zasti je važno, da se ne spuščamo v kakršnekoli investicije, ki ne bi imele popolnega kritja. Saj to je breme, ki ga že več let vlečemo za seboj. Seveda pa se ga ne bomo otresli v enem letu in bo to trajalo nekoliko dlje.

Iz Titovega novoletnega voščila

Kljub obilni letini

Absurdno je po mojem mnenju, da v takšnem letu, ko je vse tako dobro obrodilo, zvišujemo cene. Od kod to, zaradi česa? Normalno je, da cene naraščajo tedaj, ko ni dovolj blaga, ko je povpraševanje večje od ponudbe. Pa četudi se pokaže, da kakega blaga ni dovolj, ga bomo, kot sem že dejal, uvozili. Pri nas pa, če se le kak proizvod podraži, najsi bo kmetijski ali industrijski, to takoj povzroči verižni odmev. Če se na primer zviša cena jekla, zakaj se morajo takoj podražiti tudi jajca na trgu? Z eno besedo, takega divjanja cen na tržišču ne smemo dovoliti. To moramo spraviti v normalne meje. Prav zaradi tega so ljudje najbolj ogorčeni. Nastaja vtis, da nismo sposobni tega rešiti, kar pa ne drži. V letu 1970 se bomo morali s tem resno ukvarjati.

Iz Titovega novoletnega voščila

Senca na gospodarstvu

Letos se je na primer veliko govorilo o pojavih nelikvidnosti v našem gospodarstvu. Naši ljudje v delovnih organizacijah pa tega niso dramatizirali. Menili so samo, da je treba nekatere stvari popraviti in da je treba bolj zastaviti, kar zadeva investicijsko politiko, večje varčevanje, manjši uvoz tistega blaga, ki ga nujno ne potrebujemo, večji izvoz naših proizvodov itd. Skratka, videl sem, da ljudje razumejo celotni položaj in da jih preveča trdno prepričanje, da bodo izpolnili to, kar se jim nalaga.

Iz Titovega novoletnega voščila

Brez tretje izmene

Statistično bi bilo mogoče ugotoviti, da je pri nas na deset primerov modernizacije podjetij ali obratov komaj eden, v katerem se po montiranju novih strojev in uvedbi sodobne tehnologije izkaže, da je bila hkrati z modernizacijo vpeljana tudi tretja izmena, s tem pa zagotovljena tudi možnost dodatnih zaposlitev. Pogostejše se namreč dogaja, da postane po modernizaciji obratov večji del zaposlenih delavcev nepotrebnih. Za to je mogoče kaj hitro najti tudi opravičilo in izgovor, češ da modernizacija in avtomatizacija neogibno sproščata delovno silo.

Gospodarski vestnik — 26. XII. 1969

Uvidevni odborniki

Odborniki skupščine občine Račanj so odklonili predlog, da bi jim zvišali nadomestilo za izgubljeni zaslužek in dnevnice za udeležbo na sejah. Tudi predsednik te skupščine Mihajlo Ilič je odklonil predlog, naj bi mu zvišali osebnih dohodek. Isto je storil tudi tajnik občine.

Odborniki so postopali tako, ker so upoštevali, da ima občinska skupščina zelo skromna proračunska sredstva.

Politika ekspres — 29. XII. 1969

Čez most po mast

V Gornji Radgoni stane kilogram masti tudi 10 novih dinarjev. Zato hodijo gospodinjke raje v TNZ namesto v trgovine. Ko dobijo potni list, grede samo čez navaden most in kupijo v Avstriji mast po 7 dinarjev kilogram.

Večernje novice — 27. XII. 1969

10.000 različnih cen

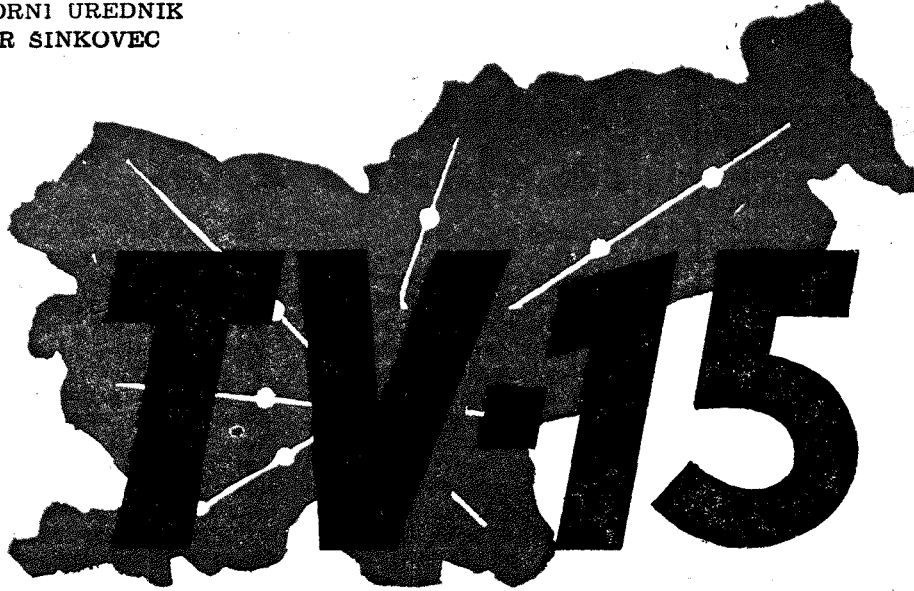
Zaradi razlik v občinskih stopnjah maloprodajnega prometnega davka imamo v Sloveniji več kot 10.000 različnih cen za alkoholne pijače, 860 različnih cen za testenine itd. Po izračunu za 25 trgovskih organizacij v Sloveniji znašajo stroški trgovine za obračunavanje toliko različnih sto, penj prometnega davka 2,7 milijona dinarjev; stroškov, ki jih imajo trgovske organizacije za kalkuliranje tolikšnega števila maloprodajnih cen, doslej še niso izračunali.

Delo — 2. I. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
ŠTEV.: 2
7. I. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Zima v Karavankah in budni obinejni stražarji

Družbeno-politična dejavnost organizacij in članov ZZB NOV

Na drugi seji zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 18. decembra 1968 je predsednik Marijan Cvetković poročal o družbeno-politični aktivnosti organizacij in članstva ZZB NOV Jugoslavije. Iz njegovega obseženega referata posnemamo le nekaj najpomembnejših ugotovitev:

Šesti kongres ZZB NOV je z navdušenjem sprejel pobudo tovariša Tita, da naj se Zveza združenj borcev vse bolj razvija in deluje kot družbeno-politična organizacija. Zgodovinski pomen družbenih nalog, ki jih mora izvajati naša skupnost, terja od naše zveze stalno aktivnost v družbenem življenju. Da pa bi naša organizacija lahko zadostila tej nalogi, se mora od svojih temeljev pa do vrha poskušati vključiti v politično dejavnost Zveze komunistov in Socialistične zveze.

V smislu sklepov našega šestega kongresa in devetega kongresa ZKJ, se mora ZZB NOV pri svojem delu v prihodnje odločneje zavzemati, da skupnost in njeni pristojni državni in samoupravni

organi dokončno uredijo socialno-ekonomske probleme udeležencev vojne, invalidov in družin padlih borcev.

Potem, ko je opisal dosedanje dosežke v tem pogledu, je Cvetković naglasil, da so udeleženci NOB politično, družbeno in osebno zainteresirani na pravilnem socialističnem razvoju naše družbe, ker vidijo v tem uresničenje tistih smotrov, za katere so se borili. Toda če upoštevamo, da del naših članov že dalj časa ni v delovnem in samoupravnem odnosu — in to ne po lastni krivdi — in da jim je zato neprimerno teže stalno se boriti za napredna gibanja, se kaj lahko zgodi, in se tudi dogaja, da se posamezni borci znajdejo na kakih konservativnih pozicijah. To pa ne velja za ogromno večino borcev, kajti mnogi so zelo aktivni v raznih družbeno-političnih organizacijah.

Zatem je Marijan Cvetković v svojih izjavah prešel na politične dejavnosti, ki naj jih raz-

Nadaljevanje na 2. strani

Zabeleženo na seji republiškega odbora ZRVS

Pred koncem leta 1969 je imel redno sejo republiški odbor Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Iz precej obširnega dnevnega reda, ki je zajel vrsto še neurejenih zadev, povzemamo nekaj splošnih ugotovitev.

Med prvimi naj omenimo skrb za vse tiste rezervne starešine, ki so v zadnjih letih odšli na delo v tujino. Pri tem gre predvsem za mlajše, povojne starešine in izobražence. Poiskati bo treba način, kako vzdrževati z njimi zveze, ne da bi jih motili pri delu. S tem vprašanjem se doslej še ni nihče ukvarjal.

Največ razprave je bilo okoli dela komisije za tisk. Odbor je sklenil, da bo začasno opravljal delo te komisije uredniški odbor »Naše obrambe«, razširjen z dvema članoma. Pripomniti je treba, da so že do zdaj bili člani uredniškega odbora v glavnem isti kot na republiški skupščini imenovani člani komisije. Pač pa naj bi sprejeli v uredniški odbor še enega zastopnika JLA.

Prav tako je odbor razpravljati tudi o podelitvi ustanoviteljske pravice »Partizanski knjigi«, ki je pred dvema letoma nastala kot podjetje skupine državljanov. Sklep o podelitvi te pravice je bil sicer že sprejet na ustanovni skupščini ZRVS, toda do njegove uresničitve še ni prišlo, oziroma še ni bil sprejet pravi dokument o podelitvi.

»Partizanska knjiga« je doslej opravljala uslužnostno dejavnost za »Našo obrambo«, ki je s svojimi 60.000 naročniki doživela velik uspeh. Razen tega je »Partizanska knjiga« opravljala enake storitve za zbirko »Knjižnica NOV in POS«, katere 18 knjig je že izšlo. Kot založnik so nastopala različna podjetja, kot izdajatelj pa Svet za razvijanje tradicij oziroma odbori vojnih enot. Večino dela je bilo opravljenega izven rednega delovnega časa, na prostovoljni podlagi, zato tudi stroški niso veliki. Zato se je izkazalo, da ima tako organizirano podjetje precejšnje prednosti pred drugimi, ki poslujejo na ustaljen način. Prav tako je »Partizanski knjigi« uspelo pritegniti k odločanju in sodelovanju precejšen krog vidnih ljudi, zlasti vojaških strokovnjakov.

Po zakonu ustanovitelj imenuje del članov založniškega sveta. Glede »Partizanske knjige« so sklenili, naj bi začasno opravljal posle založniškega sveta prav tako uredniški odbor »Naše obrambe«.

Glede na to, da je list »TV 15« organizacijsko glasilo ZRVS, so sklenili imenovati Mileta Pavlina, urednika rubrik »Obrambna vzgoja in ljudska zaščita« v komisijo za tisk ZRVS, s tem pa tudi v uredniški odbor »Naše obrambe« in založniški svet »Partizanske knjige«.

Vsi ti sklepi so bili sprejeti soglasno in ob soglasju republiškega odbora ZRVS.

Sledila so razna drobna organizacijska vprašanja. Republiški odbor ZRVS bo imel plačnega

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

DELO

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine,
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišaje v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializiran obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«,
- ilustrirano revijo »TOVARIS«,
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«,
- revijo »AVTO«,
- revijo »STOP«,
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«.

Obvestilo naročnikom

Pričujoča številka »TV 15« obsega izjemoma le 12 strani — ker so bili vmes novoletni prazniki. Sicer bo izšla vsaka letošnja številka najmanj na 16 straneh.

Uredništvo in uprava »TV 15«

Dogodki tedna

Po vsej Jugoslaviji so svečano proslavljali novoletne praznike v upanju, da bo leto 1970 nam vsem prineslo mnogo delovnih uspehov, vsemu svetu pa trajnejšega miru in človeškega sodelovanja. — Predsednik republike Josip Broz Tito je pričakal novo leto z najbližjimi sodelavci v rezidenci na Brionih. Se pred novoletnimi prazniki je zagrebška televizija prenašala Titov intervju, ki ga je imel na prošnjo Iva Bojanića, generalnega direktorja zagrebske RTV. Le-ta je del predsednikovega intervjuja prenašala v color tehniki za države članice evrovizije. Predsednik Tito je sprejel tudi številne novoletne čestitke od jugoslovanskih predstavnikov oblasti ter od predstavnikov tujih držav.

Z ukazom vrhovnega poveljnika oboroženih sil Jugoslavije Josipa Broza Tita je bil za namestnika državnega sekretarja za narodno obrambo imenovan generalpolkovnik Miloš Šumonja, dosednji načelnik generalnega štaba JLA. Z istim ukazom je bil za načelnika generalnega štaba JLA imenovan generalpolkovnik letalstva Viktor Bubanj, dosednji poveljnik vojnega letalstva in protiletalske obrambe. — V Beogradu je umrl v 85. letu starosti generalpodpolkovnik v pokoj Milan Zelenika, avtor knjig »Bitka pri Kobariču«, »Vojna Srbije in Črne gore« in »Prva svetovna vojna«. Dolga leta je bil načelnik Vojno-zgodovinskega inštituta in objavil številne študije in članke z vojaško tematiko.

Banjalučko in okolico je na zadnji dan starega leta znova vznemiril potres jakosti šest in pol stopnje po mednarodni lestvici. To je bil najhujši potres v teh krajih po katastrofalnem potresu 27. oktobra lani.

V Washingtonu so se uspešno končala pogajanja o tretjem kreditu mednarodne banke za modernizacijo jugoslovanske industrije. Pričakujejo, da bodo v kratkem podpisali pogodbo o posojilu, ki bo znašalo 18,6 milijona dolarjev. Lani je Jugoslavija trgovala z več kot 120 državami na svetu. Trgovinske pogodbe imamo s 94 državami, z drugimi pa trgujemo brez uradnih trgovinskih sporazumov. Konvertibilni obračun imamo z 69 državami, klirinškega z 22 in posebno plačilo s tremi. Lani smo sklenili največ zunanjetrgovinskih sporazumov s Sovjetsko zvezo (8), sledijo Češkoslovaška, Italija in Madžarska s 6, Francija, NDR, Poljska in Rumunija 5 itd. Poglavitna značilnost lanskega trgovanja je številčno zmanjšanje klirinških in povečanje konvertibilnih sporazumov.

Trije zbori zvezne skupščine, zbor narodov, gospodarsko in družbenopolitični zbor so sprejeli dokončno besedilo resolucije o temeljnih družbeno gospodarske politike za letošnje leto. Razprava o tem je bila zelo živahna, poslanci so imeli marsikateri dopolnilni predlog in pripombe na predlagane zakone o zveznem proračunu in resolucijo o ekonomski politiki. Po sprejetem predlogu zveznega proračuna bo imel ta v letošnjem letu 13 milijard 694 milijonov dinarjev dohodkov in izdatkov, največ denarja je namenjenega narodni obrambi — 7 milijard 566 milijonov dinarjev. Zvezni državni organi bodo dobili 800 milijonov, za socialno skrbstvo bo šlo 530 milijonov, za splošne dotacije nerazvitim republikam in krajem milijarda 230 milijonov, za namenske dotacije milijarda 403 milijone in za intervencije v gospodarstvu 522 milijonov dinarjev. Skozi 27,5 milijona dinarjev je namenjenih družbenopolitičnim organizacijam za združevanje občanov, 90 milijonov negospodarskim investicijam, 270 milijonov znanstvenemu delu in 592 milijonov nekaterim gospodarskim investicijam, ki jih financira federacija.

Vatikanski list Osservatore Romano je objavil daljše izveščke iz govora, ki ga je imel predsednik Tito ob nedavni proslavi 300-letnice zagrebške univerze. List citira besede predsednika Tita, da je neuvrščeno široko gibanje, ki teži za tem, da bi odpravili delitev sveta na bloke, je odprto za vse napredne ideje in se bori za enakopravne odnose vseh držav, ne glede na njihove politične in ideološke težnje.

Italijanski predsednik Saragat je v novoletni poslanici izjavil, da je Italija v lanskem letu prestala hude preizkušnje. Izrazil je upanje, naj bi v prihodnje tudi tako imenovani politični dejavniki pokazali več čute »za odgovornost«. Kljub temu pa je Italija že doživela prvo stavko v letošnjem letu. Približno 90.000 delavcev mestnega prometa v velikih italijanskih mestih je drugi dan novega leta stavkalo pet ur. Sindikati prometnih delavcev zahtevajo povečanje plač za 30 odstotkov, medtem ko so delodajalci pripravljeni dati samo 5 odstotkov več. — V Italiji so v zadnjih štirih mesecih lanskega leta izgubili zaradi stavk kar 400 milijonov delovnih ur.

Varnostni svet OZN je dobil pet novih nestalnih članov. To so Poljska, Nikaragva, Sirija, Sierra Leone in Burundi. Te države so zamenjale Madžarsko, Paragvaj, Pakistan, Senegal in Alžirijo, ki jim je potekel dveletni mandat.

Na Japonskem so bile parlamentarne volitve, na katerih je zopet dobila večino sedanja vladajoča liberalno-demokratska stranka premiera Sato. S tem pa je avtomatično podaljšan sporazum na osnovi katerega imajo ZDA na Japonskem vojaška oporišča. — Premier Sato je izjavil, da si bo prizadeval navezati stike z LR Kitajsko, ker je baje tudi Kitajska postala »mnogo bolj prijateljska do Japonske«.

Namestnik zunanjega ministra ZSSR Vasilij Kuznjecov je odpotoval v Peking, kjer naj bi se nadaljevala sovjetsko-kitajska pogajanja o obmejnih nesoglasjih.

Skupina 74 češkoslovških državljanov je zaprosila pri švedskih oblasteh za političen azil. Ti Čehi so bili v skupini 96 češkoslovških turistov, ki so prispeli v Stockholm na praznovanje novoletnih praznikov. Druga skupina 28 Čehov pa je na podoben način zaprosila za političen azil na Danskem.

Wladislaw Gomułka je izjavil, da se bodo poljsko-zahodnonemški pogovori o mejah začeli »v prvih mesecih tega leta«. Prvi sekretar CK poljske združene delavske partije je poudaril, da Zahodna Nemčija mora priznati poljsko zahodno in severno mejo.

Predsednik ZAR Naser se je vrnil v Kairo. V Kartumu se je udeležil slovesnosti ob obletnici sudanske revolucije. Med 24-urnim obiskom je imel politične pogovore s sudanskim predsednikom Numeirijem. Pogovore boš nadaljevala na trojnem sestanku šefov Sudana, Libije in ZAR, ki se bo začel 20. januarja v Kairu. Predsednik Naser je v Kartumu izjavil, da je na fronti z Izraelom sedaj pol milijona egiptovskih vojakov. Pristavil je, da bo armada kmalu štela milijon vojakov, da Egipt zahteva nazaj Jeruzalem, zahodni breg Jordana in Golansko visoko planoto, še celo prej kot Sinaj. S tem je Naser poudaril, da Arabci »niso pripravljeni prepuštili niti pedu zemlje«, ki jo je Izrael zasedel med junijsko vojno.

Pet izraelskih bojnih čolnov, ki so pred dnevi na skrivnostni način odpuli iz Cherbourg v Franciji in so pristali v izraelski luki Haifi, je dvignilo v svetu precej političnega prahu. V pariških vladnih krogih izjavljajo, da bodo kaznovali funkcionarje, ki so direktno vpleteni v to afero. Iz Francije so že izgnali izraelskega admirala Limona pod obtožbo, da je sodeloval v aferi. Te bojne čolne so bili Izraelci naročili v Franciji, ki pa jim jih ni izročila, ker po junijski vojni na Bliznjem vzhodu Izraelcem ne prodajajo orožja. Francija je obljubila Egiptčanom, da jih bo seznanila z izsledki preiskave.

Družbeno-politična dejavnost organizacij in članov ZZB NOV

Nadaljevanje s 1. strani

vija organizacija borcev in to predvsem v tesnem sodelovanju pri akcijah, ki jih organizirata ZKJ in SZDL. Navaja pa tudi potrebo sodelovanja pri razpravi in predlaganju raznih zakonskih predpisov, ki se nanašajo na borce, v boju za mir, mednarodno sodelovanje in pri krepitvi obrambne moči naše dežele. Se posebej pa naglašajo potrebo po politični aktivnosti naših organizacij in članstva pri krepitvi enakopravnosti, bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Naglašajoč stališča šestega kongresa ZZB NOV, se je v tej zvezi še posebej zavzel za to, da se organizacija borcev najodločneje upre vsem nacionalističnim in šovinističnim izpadom, ne glede na to, kje in kako se pojavljajo.

Od tega je predsednik v svojem poročanju prešel na potrebne okrepitve nadaljnjega razvoja sistema socialističnega samoupravljanja, pri čemer naj organizacije borcev in njihovo članstvo vsestransko sodelujejo. Na to pa se je zadržal ob odnošajih med posameznimi narodi in narodnostmi, ob naši federativni ureditvi ter ob nezdružitvi pojavih iz skladišča buržoazno političnega sistema, pa tudi ob povečanju dejavnosti domačih birokratskih in etatističnih sil. Toda ne gre samo za te pojave, pač pa daje pestra slika narodov in narodnosti v posameznih republikah nacionalnim prenapetostem dovolj možnosti, da skušajo uveljaviti svoje šovinistične in separatistične, pa tudi hegemonistične težnje.

V tej zvezi se je zadržal tudi ob poskusu nekaterih krogov iz LR Bolgarije, ki zanikajo nacionalno samobitnost makedonskega naroda, njegovo kulturo in jezik, kar pa so obsodili v vseh naših republikah.

Potem, ko je v svojem referatu orisal težave, ki jih morajo premagovati komunisti in druge napredne sile v boju za demokratizacijo družbe in za zmago samoupravnega sistema, je predsednik ZZB NOV prešel na širše mednarodno povezovanje in tesno sodelovanje proti zaprtim ekonomskim skupinam. In prav v primerjavi s tem je naglasil, da nacionalistični in separatistični pogledi ne morejo dobiti plodnih tal med našimi narodi, lahko pa krepijo tiste sile, ki bi hotele spraviti Jugoslavijo s poti izgradnje socialistične demokracije in samoupravne skupnosti enakopravnih narodov.

Vse to so pojavi, proti katerim morajo nastopati organizacije in članstvo ZZB NOV. Kajti v naši zvezi prevladuje ideja bratstva in enotnosti ter enakopravnosti narodov sveta, ker je to bila vodilna ideja vseh borcev v času revolucije in je to ostala tudi v njihovem vsakodnevnem političnem boju.

V nadaljevanju svojih izjav je obravnaval pojave degradiranja, zanikanja in osporavanja pomena NOV. Protisocialistične in protisamoupravne sile bi namreč rade razvrednotile našo narodnoosvobodilno borbo. Pri tem gre za prikrit napade, a mimo teh se vse bolj pojavljajo tudi odkriti napadi v nekaterih naših časopisih in

listih, sumljivih po svojem nacionalističnem-šovinističnem, klerikalnem in sličnem slovesu. »Nekateri menijo, da je prišel čas, ko je moč opravičiti izdajstvo in kolaboracijo nekaterih politikov, ki jih je ljudstvo že pozabilo. Le-ti pišejo svoje spomine, ki dan za dnem polnijo strani naših dnevnikov. Toda ti spomini so brez kritičnih ocen in pripomb uredništev listov, ki jih priobčujejo,« tako nadaljuje Marijan Cvetković svoja izvajanja in se zadržuje tudi ob nekaterih književnih delih, med temi so tudi drame, ki pačijo resnico o borbi in tendenci-ozno slikajo našo stvarnost. — Vsa naša skupnost in tudi ZZB NOV podpira in vzpodbuja umetnike, ustvarjalce, naj še odločneje iščejo nove vsebine iz bogate zakladnice osvobodilne borbe narodov Jugoslavije.

Negovanje revolucionarnih tradicij je treba posodobiti in prenesti na današnje mlade generacije. V zvezi s to ugotovitvijo navaja tovariš Cvetković razne možne načine prenašanja revolucionarnih tradicij na mladino. Obenem pa naglašajo, da se poskusi podnejevanja naše borbe ne pojavljajo samo pri nas, marveč so v zadnjem času močno oživeli tudi v tujini. Zaradi tega mora naša zveza stopiti v odločen boj proti vsem takim tendencam in pokušnjam.

Nadaljevanje poročila se nanaša na nekatere aktualne zadeve izvajanja reforme in samoupravljanja. V tem delu je Marijan Cvetković naglasil potrebo popolne ureditve problemov borcev, vojaških vojni invalidov in družin padlih borcev. Potem ko se je nekoliko dalj zadržal ob ugotavljanju ugodnih, pa tudi neugodnih posledic reforme, je razpravljaj še o samoupravljanju, ki se spopada z birokratskimi in drugimi kvantitativnimi stremeljenji, da bi onemogočilo njihov vpliv. Opisuje tudi vpliv samoupravljanja na izvajanje naše gospodarske reforme, se zadržuje ob nelikvidnosti in ob integracijah ter ugotavlja: »Z eno besedo, razvijati moramo tako samoupravno družbo, v kateri bo na vseh ravneh omogočen vpliv vseh delovnih ljudi, razvijati moramo novo etiko v skladu z dejansko osvoboditvijo človeka, krepiti solidarnost delavskega razreda in vseh delovnih ljudi v naši skupnosti. Samo tako samoupravljanje bo sposobno uspešno urejati konfliktno situacijo v delovni organizaciji in v družbi nasploh.«

Ob koncu svojih izjav je ugotavljal: Zveza združenj borcev in njeno članstvo je močno zainteresirano za dosledno izvajanje gospodarske in družbene reforme.

Urejanje problemov invalidov in borcev pa je treba smatrati za stalno obveznost celotne naše skupnosti. Ob teh ugotovitvah nadaljuje z opisom dejanskega stanja problematike borcev invalidov, ki jo je treba urediti. Naglašajo, da moramo pri vsem tem gledati na to, da bodo naše zahteve v skladu s dvigom narodnega dohodka.

Vse to so zadeve in problemi, o katerih naj razpravljajo in sklepajo člani ZZB na skupščinah svojih združenj.

V. M.

Klubska dejavnost in organizacija republiškega centra za klubske dejavnost

Skupina za družbene organizacije in društva pri republiški konferenci SZDL Slovenije je sklicala razširjeno sejo sekretariata sekcije, kjer sta bila na dnevnem redu delovanje klubov in organizacija republiškega centra za klubske dejavnost. Pobudnika za obravnavo tega vprašanja sta bila republiška konferenca ZM Slovenije in predsedstvo zveze kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije. Na seji pa so bili navzoči še predstavniki nekaterih klubov iz Slovenije in predstavniki inštituta za sociologijo in filozofijo, kriminologijo, zavoda za šolstvo, organizacije klubov OZN ter predstavniki republiških organizacij in društev, ki vključujejo mlade.

Razprava je pokazala, da obstoječe nekajletne izkušnje z delovanjem klubov, vendar pa to področje še ni strokovno obdelano. Strokovna ocena te dejavnosti, ki naj bi bila opravljena v letu 1970, naj bi dala solidno osnovo za boljše klubske dejavnosti oziroma za organizacijo republiškega centra za klubske dejavnost, ki bi bil v veliko pomoč klubom v občinah. Najbolj aktualno vprašanje je financiranje klubske dejavnosti. Klubi sedaj obstajajo v okviru Zveze mladine Slovenije, so pa tudi oblika dela kulturno-prosvetnih organizacij in krajevnih organizacij Socialistične zveze. Sredstva za delo dajejo omenjene organizacije družbeno-politične skupnosti in organizacije ter družbene organizacije in društva. V zvezi s tem so menili, da je treba vprašanje financiranja organizacij in društev, ki opravljajo družbeno pomembno delo urediti sistemsko. V sedanjih razpravah o ustanavljanju in bodočem delovanju kulturnih skupnosti pa je treba obravnavati tudi vprašanje klubske dejavnosti in zlasti še materialni položaj klubov in oseb, ki usmerjajo klubske dejavnosti.

Na seji so po tej problematiki sprejeli ustrezna stališča. Ugotovili so, da je klubska dejavnost za mladino in tudi druge dejavnosti zelo pomembna oblika delovanja.

Za uspešnost so izredno pomembni ustrezni kadri. Zato je naloga vseh zainteresiranih organizacij in društev, da omogočajo izobraževanje ustreznih strokovnih kadrov.

Sodelovanje vseh zainteresiranih v klubih je treba še bolj okrepiti in uskladiti na vseh tistih področjih, ki so pomembna za boljše in ustreznejšo vsebino klubske dejavnosti.

Področje klubske dejavnosti naj bi se strokovno obdelalo ob pomoči znanstvenih in strokovnih institucij ter organizacij, ki imajo v tem največ izkušenj, zlasti pa je potrebno upoštevati hotele in interese mladih. Skupina za družbene organizacije in društva pri republiški konferenci bo v teh prizadevanjih sodelovala in k temu pozvala tudi vse občinske konference Socialistične zveze.

BRANKO BLENKUŠ

Oglašujte
v
TV-15

zahtevajte prospekte

sodobni družini
sodoben dom

marles®

marles - maribor

Besede naših dopisnikov

JESENICE

Spomnili so se bolnih tovarišev

Po sklepu plenuma občinskega odbora ZZB NOV na Jesenicah so združenja v občini predlagala in ugotavljala socialne in zdravstvene razmere borcev na svojih območjih, da bi tako dobili jasno sliko o življenjskih razmerah teh ljudi.

Pri pregledu poročil, ki so jih poslala združenja, so na seji upravnega odbora sklada za borce NOV pri občinski skupščini občine Jesenice določili, da za novo leto skromno obdarijo tiste borce ali njihove družine, ki so bolni ali pa potrebni pomoči. Člani krajevnih odborov bodo bolne člane obiskali na domu ali v bolnišnici in tako dokazali, da nanje nismo pozabili.

Odbor sklada za borce NOV je točno pregledal predložene sezname najbolj perečih problemov in je v glavnem osvojil predloge združenj, vendar so bili nekateri člani mnenja, da so nekatera združenja le površno obravnavala ta problem in da bi se morali bolj poglobiti v posamezne primere, saj se moramo zavedati, da so to ljudje, ki so v najhujših časih naše borbe za osvoboditev prispevali svoj delež, in da na te ljudi ne moremo in tudi ne smemo pozabiti.

SREČKO ŠORLI

RADLJE OB DRAVI

Slovestnosti ob dnevu JLA

Obiski pri pripadnikih JLA na karavlah so v Radljah že dolgo v navadi, prav tako pa tudi razne druge prireditve in srečanja s čuvarji naše meje. Pri tem sodelujejo borci, rezervni starešine, mladina in drugi občani — domačini.

Tako so tudi ob letošnjem prazniku naše organizacije ZRVS pripravile razna srečanja in obiske. V ta namen je občinski odbor prikrbel za prispevke tudi od delovnih organizacij in nakupil praktična in spominska darila, s katerimi so obdarili vojake ob obiskih in srečanjih na obmejnih strazarnicah.

Podobno so napravile nekatere delovne organizacije, ki vsako leto na sam praznik obiščejo bližnje karavle.

Prav prijetno in veselo je seveda snidenje vojakov z našimi mladimi, pionirji in mladinci osnovnih šol. Le ti so v stalnih medsebojnih stikih, sodelujejo na športnem po-

dročju, tekmujejo, pripravljajo skupne kulturne prireditve ipd.

Ob letošnjem proslavljanju je bilo najlepše snidenje z vojniki na Radeljskem prehodu; v številni delegaciji so bili predsednik občinske skupščine Viktor Seiti, sekretar občinske konference ZK inž. Zarko Žigon in zastopniki drugih družbenih in delovnih organizacij, ter seveda ZB in ZRVS, ki je organizirala to slovesnost.

Tudi organizacija ZRVS iz Podvelke pripravi vsako leto skupaj z drugimi krajevnimi organizacijami razna srečanja. Letos so zastopniki družbenopolitičnih organizacij, šol in milice obiskali novo in lepo urejeno karavlo v prijetni kobanski vasi na Kapli.

Taki stiki so v obojestransko prijeten pogovor, poznanstvo in zadovoljstvo, saj srečanja, čestitke, sklepanje prijateljstva — pomeni še kaj več kot samo spoznavanje življenjskih in delovnih razmer v naši vojski.

To velja za vse občane, zlasti pa so pomembni ti stiki za rezervni starešinski kader.

PETER MACUH

KOČEVJE

Proslava dneva armade

Predsednik občinske skupščine je priredil 20. decembra sprejem v hotelu Pugled. Udeležili so se ga zastopniki vojske, nosilci »Spomence 1941«, matere padlih borcev in bivše partizanke.

Zvečer je bila v Šeškovem domu proslava, na kateri je govoril narodni heroj Jože Boidan-Silni, kulturni program pa so izvedli pripadniki vojske iz Ribnice ter dijaki in učenci iz Kočevja. Po proslavi je bilo srečanje borcev v hotelu Pugled.

Naslednjega dne je bilo na kegljišču tekmovalje ekip ZRVS in ženske ekipe. Žal se tekmovanja nista udeležili vojaška ekipa in ekipa ZRVS iz Ribnice, kar je bilo do zdaj v navadi.

Dne 22. decembra so v likovnem salonu odprli razstavo fotografij iz Kočevja in okolice, ki so jih posneli pripadniki fotokluba. Nato pa so člani kluba zavrteli kratak film, ki so ga sami posneli. Film se imenuje »Čemu«, kaže pa uporabo noža. Nož so nosili na puškah okupatorji, z njim pa so tudi matere rezale kruh otrokom. Prav tako film kaže ostanke italijanskih čelad v breznu v Jelenovem žlebu. S tem so ustvarjalci filma ponazorili nesmiselnost vojne, kar se posebno vidi zdaj po tolikih letih. Zakaj je italijanski vojak moral umreti v samotnem slovenskem gozdu? Če bi člani fotokluba bolj pomagali z denarjem. Saj je tak

film na Kočevskem pravo pionirsko dejanje.

PETER ŠOBAR

GORENJA TREBUŠA

Prisrčen obisk dedka Mraza

Te dni je dedek Mraz obiskal našo znano partizansko vas Goreno Trebušo, ki jo imajo mnogi partizani v spominu kot trdno oporišče partizanskega gibanja na Primorskem. Koliko kolon je dnevno prešlo to raztreseno vas, koliko kurirskih poti se je križalo v tej med dvema bregovima posajeni vasi, ki danes sameva. Sameva in je pozabljena od tistih ki so ji veliko obljubljali, ko jim je bila potrebna. Toda v njej je kljub temu življenje, v njej je mladina, ki išče v svoji šoli imenovani po kurirski postaji »P-7« znanja za jutrišnji dan. In dedek Mraz, se je v spremstvu partizanskih kurirjev in predstavnikov podjetja Jugoreklam iz Ljubljane namenil prav k njim. K njim, otrokom partizanov, otrokom partizanske vasi, ki je v minuli vojni doživela svojo kalvarijo. Majhna po številu, je darovala 57 padlih za svobodo.

Ze zgodaj zjutraj ko je bilo zunaj še temno je bilo vse na nogah. Mnogi malčki so se to noč v težkem pričakovanju v posteljah prebujali ker jim ni bilo do spanja. Spraševali so svoje starše kdaj bo prišel ta njihov dedek Mraz, kakšen je in kaj jim bo prinesel. Tudi učiteljci sta bili kot na trnu. Dvomili pa nista da se njihovi učenci ne bi odrezali s sprejemom in skromnim, toda prisrčnim programom. Vse je bilo nared, dedka Mraza pa od nikjer. Nestrpnost je rasla. Kaj neki to pomeni? Toda verjeli so da bo prišel, kot so včasih verjeli da bo prišla svoboda in zmaga. In res s težavo se je prebil po zaledeneli cesti k njim.

Njemu in predstavnikom Jugoreklama so priredili prisrčen sprejem. Male otroške oči so žarele od veselja in nepremično zrle v dedka Mraza, ki je pripeljal s seboj polne sani različnih dobrot, ki jih tu otroci le redkokdaj vidijo.

Prišel je svečani trenutek. V dvorani je zavladala tišina. Dedek Mraz je spregovoril. Za vse je našel besedo. Spomnil se je tudi otrok ki po svetu trpijo lakoto in vojne grozote. Spomnil se je otrok, v Vietnamu, ki vsak dan prenašajo tegobe vojne. Zato je otrokom povedal, da je svoboda in mir največje darilo, ki so ga prinesli partizani. Besedo ali dve pa je našel za vsakega otroka, ki mu je krepko stisnil roko in mu poklonil darilo, ki so ga prispevali vsi trije kolektivi — Jugoreklam Ljubljana, Prosvetni servis Ljubljana in Šolsko gozdno gospodarstvo, ki so

pred leti na pobudo Odbora partizanskih kurirjev prevzeli patronat nad šolo »P-7«.

Vesolja ni hotelo biti konec. Malčki so se v gručah in posamezno razhajali. Okrog šole pa je še vedno bilo slišati čebljanje, teh malih ljudi, velikega partizanskega kraja. Hiteli so v hribe na svoje domačije, v trdno vero, da se bo dedek Mraz še vrnil k njim. Hudo bi bil krivičen, če tega ne bi storil. Dokler bo živel ta rod, ne bi smeli teh krajev, ki so veliko žrtvovali, nikdar pozabiti.

Da se teh krajev spominja tudi mladi rod pa so pokazali tudi učenci osemletke Prežihov Voranc iz Ljubljane, ki so nedavno tega s svojimi vzgojitelji obdarili vse šolske otroke s prepotrebni oblačili in televizijskim aparatom. Domačini težko najdejo primerno besedo, s katero bi se lahko tej šoli zahvalili. Tudi kolektivu tovarne Iskra iz Kranja so izrekli iskreno zahvalo za poklonjeni radijski aparat.

Upajmo, da se bo našlo več takih kolektivov in tudi posameznikov, zlasti tistih, ki so se v teh krajih borili, da se bodo v prihodnje spomnili svoje nekdanje postojanke.

ZDRAVKO VIDRIH

JAVORNIK

Letna skupščina ZB Javornik - Koroška Bela

Prejšnji teden je bila na Javorniku pri Jesenicah redna letna skupščina združenja borcev Javornik-Koroška Bela, katere so se poleg številnega članstva udeležili tudi predstavniki občinskega odbora ZZB, krajevnih družbenih organizacij ter zastopniki graničarjev.

Po besedah predstavnika občinskega odbora tovariša Konobla je to združenje ena najdelavnejših organizacij v jeseniški občini, saj vsako leto zelo vestno in prizadevno izpolnjuje svoj program. Med 374 člani, je nekaj nekdanjih borcev in aktivistov, ki z vso prizadevnostjo vodijo svojo organizacijo. Poleg raznih proslav so v preteklem letu organizirali že tradicionalni pohod učencev Ježkovskega odreda osnovne šole na Koroški Beli po partizanskih poteh. Pohoda se je udeležilo okoli 600 dijakov, nekdanji borci in aktivisti, jeseniška godba na pihala ter okoli tisoč ljudi iz okoliških krajev. V okviru oživljanja in prenašanja tradicij NOB so ob dnevu vstaje priredili pohod na Stol, ob dnevu OF pa so povedli učence osnovne šole na Obranco nad Jesenicami, kjer so padli prvi jeseniški partizani.

Letos januarja bodo tako kot vsako leto organizirali kurirski smuk v Medjem dolu v Karavanah.

Na skupščini so se dogovorili, da bo prihodnje leto prevzela organizacijo smuka kakršna športna organizacija v občini, pokrovitelj-

stvo pa bi prevzelo ZB. Ustanovili so že tudi poseben odbor, ki bo skrbel za to, da na starem pokopališču na Koroški Beli ne bodo prekopali prvih belških talcev, ampak da jim bodo postavili lep in dostojen spomenik. Tudi v prihodnje bodo skrbeli za spomenike in spominska obeležja na Javorniku in Koroški Beli, še nadalje bodo tesno sodelovali z organizacijo rezervnih oficirjev in podoficirjev ter skupno s šolsko mladino prirejali proslave in komemoracije. Na skupščini so govorili tudi o osnutku novega pokojninskega zakona ter o drugih zadevah in problemih, ki tarejo borce in samo organizacijo.

DARINKA SEDEJ

LJUBLJANA

Četverboj v kegljanju uspel

Športno društvo Invalid Ljubljana je organiziralo četverboj v kegljanju v borbenih partijah, v počastitev dneva JA in dvajsetletnice obstoja športnega društva Invalid. Sodelovali so športniki invalidi iz Zagorja, Domžal, Kočevja, in Ljubljane. Tekmovali so na dvosteznem kegljišču »Tehnika« v Ljubljani.

Vse štiri ekipe so si prizadevale doseči čim boljši uspeh, prav vsak kegljač se je trudil in igro gradil do zadnjega meta. Ekipe iz Domžal sta bili enakovredna partnerja; vse do zadnjega je bilo težko dosoditi kdo bo zmagoval. Športniki iz Domžal so to pot zaigrali zelo zanesljivo, posebno so se izkazali pri čiščenju. Pomlajena domžalska ekipa je zaslužno zmigala in prejela pokal v trajno last. Kegljaci iz Domžal so podrl 563, njim sledi Ljubljana s 541, Kočevje s 510, in Zagorje s 495 podrtimi keglji. Najboljši igralec tega četverboja je bil Milan Opačić iz Kočevja. Pdlr je kar 88 kegljev. Njemu sledi Ciril Baš iz Zagorja z 80, Tone Rihtar iz Domžal s 76 in Drago Damjanovič iz Ljubljane s 70 podrtimi keglji. Prejeli so lepe plakete.

Kegljaci iz Ljubljane so to pot zaigrali neučinkovito, posebno stari favoriti so odpovedali, ker niso bili razigrani. Tovariš predsednik Ivan Mrnuh je izročil organizatorju za 20. letnico obstoja praktično darilo — rudarsko svetilko. Tovariš Vinko Bovcon pa je tekmovalje zaključil z željo, da bi na tem tradicionalnem četverboju še nadalje nastopali naši invalidi — športniki, saj takšno množično športno tekmovalje krepi športno rekreacijo in prispeva k medsebojnim dobrim odnosom.

Narodni heroj tov. Avbelj-Lojko iz Domžal je zazelel vsem tekmovalcem srečno in zadovoljno novo leto 1970 z željo, da bi invalidi športniki še v prihodnje gojili športno rekreacijo, ne glede na starost in bolezen, kajti taka športna srečanja dokazujejo, da so nam potrebna.

VINKO BOVCON

Ob tabornem ognju

Hudo je materi, ki je ostala sama...

V Ormožu na Glavnem trgu št. 6 živi družinska upokojenka Marija Leskovar, vdova, brez otrok, stara 78 let, s 394,60 din mesečne pokojnine. Imela je dva sinova. Starejši sin Viki je služil v stari Jugoslaviji pri mornarici v Denovcih v Boki Kotorski. Najprej se je redno oglašal s pismi, nenedoma pa so pisma izostala. Domače je skrbelo, kaj je z njim. Od komande so zahtevali pojasnila, pa so jim najprej sporočili, da je pobegnil v Španijo. Ob istem času pa so orožniki pri starših v Ormožu preiskali dom, ne da bi povedali zakaj. Po treh mesecih pa so dobili starši od komande novo sporočilo, da je njihov sin bil iz Boka Kotorske prepeljan v Šibenik in da je med prevozom na ladji nadredil samomor.

S pomočjo grobarja je mati res našla v Šibeniku sinov grob. Po nekaj mesecih pa se je oglašil na njenem domu sinov tovariš, ki je prišel na dopust in ji povedal resnico. Sina so osumili komunizma, ga odvedli na ladjo ga vrgli v neko luknjo za smeti. Ko je ladja prišla v Šibenik, je bil

že mrtev. Njegov tovariš pa ni vedel povedati materi ali so njenega sina že mrtvega vrgli v to luknjo ali se je med prevozom iz Boka Kotorske v Šibenik v njej zadušil. To je bilo v letu 1933.

Drugi sin Slavko je bil partizan na Hrvaškem in na Gorenjskem in je pogrešan. Tudi za tem mati še sedaj poizveduje.

Po moževi smrti je ostala žena popolnoma sama. Pred nekaj meseci jo je po desni strani zadela kap in je popolnoma hroma. Zato je morala s pomočjo drugih, kot negibljiv bolnik na zdravljenje v pujsko bolnišnico. Po trinajstih dneh zdravljenja je prišel v njeno sobo zdravnik in dočkal kdo gre domov. Pokazal je tudi na njeno posteljo in rekel: »Tudi vi greste domov.«

Bolna, hroma ženica ga je zaman prosila, naj je ne pošilja domov, ker nima nikogar, ki bi ji pomagal, a sama si ne more vzeti niti kozarca vode. Zaman mu je pripovedovala, da je tudi brez obleke, ker so ji obleko odnesli znanci, ki so ji pomagali v bolnišnico. Znanci so stanovali na drugi strani ceste, nasproti bolnišnice. Prosila je, da bi vsaj le-te obvestili, preden jo odpustijo, da ji lahko prinesejo obleko. Toda prošnje niso nič zalegle. Še isti dan so jo v bolniški srajci prepeljali domov v Ormož. Osebe rešilnega avtomobila je bolnica zavilo v ožje, iz njene torbice so vzeli ključke, jo doma slekli do golega in tako neobleženo položili v posteljo. Pred posteljo so ji dali le berg-

lje, ki ji bodo prišle prav, ko bo lahko hodila, ter jo pustili in odšli.

V takem stanju so jo po nekaj urah našli osedje, vso objokano in obupano. Poklicali so zdravnico dr. Kolarič-Hojnikovo, ki je izdala napotnico za bolnišnico v Ormožu. Čeprav tam nimajo oddelka za zdravljenje njene bolezni, so jo vseeno sprejeli. Po treh tednih so jo sicer še negibljivo odpustili iz bolnišnice, toda priskrbeli so ji streljano.

Ze sedmi mesec leži Leskovarjeva mama doma še vedno negibljiva. Berglje, ki jih je osebe rešilnega avtomobila dalo bolnici so še vedno nedotaknjene. Obiskuje pa jo dr. Kolarič-Hojnikova, ji lajša bolečine in jo tolaži.

Obiskala sem Leskovarjevo mamo, in s solzami v očeh mi je pripovedovala vse tisto, kar je doživela v Ptuj. Kar razumeti ne morem, da se lahko pri nas tako nehumano postopa s starimi in bolnimi ljudmi. Saj se vendar da z lepo besedo in z razumevanjem doseči marsikaj in ublažiti tudi marsikatero bolečino. Bolnik, pa če je še tako reven, ne bi smel biti v bolnišnici le številka, ampak bi moral biti predvsem človek. Razumem, da bolnišnica potrebuje prostore za nove bolnike, a starim, predvsem negibljivim, ki nimajo nikogar je treba oskrbeti prostor v kakem domu, ne pa jih nage prepeljati na njihov prazen dom.

ZENKA SAGADIN — TONČKA

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Trije spomeničarji iz ene družine

Vrhnika v Loški dolini. Hiša na samoti, domovanje matere Zigmundove, vdove s šestimi otroki. Zigmundova domačija je bila leta 1941 kaj pripraven kraj za ilegalne sestanke, na katerih so organizatorji osvobodilnega gibanja v dolini snovali načrte za akcije.

Janez Zigmund-Hrastnik — kdo v dolini ne pozna tega dobrodušnega in umnega človeka? Pred vojno je deloval v Zvezi kmetijskih fantov in deklet in bil je nekak vaški starešina Vrhnike. Ob zlonu stare vojske so ga ujeli Italijani, a jim je ušel in prišel v rodni kraj.

Razglasil o oddaji orožja in opreme razpadle vojske. Kaj bo storil predstavnik vasi Vrhnika? Janez je v glavnem vse orožje odpremil tja, kamor je bilo treba, nekaj orožja pa je sam onesposobil in ga oddal italijanskim oblastem, da bi jih preslepil. Potlej pa je kmalu moral v ilegalo. Pri Zigmundovih so se čestokrat sestajali Janez Hribar, Ivan Novak-Očka, Franc Popit-Joki in še številni drugi ilegalci. In Zigmundovi trije bratje Janez, France in Tone so bili leta 1941 med prvimi sprejeti v vrste KPJ, malo pozneje pa še sestra Ivanka.

Pred napadom na italijansko posadko v Ložu, oktobra 1941 so vsi trije bratje dobili nalogo, prenesti vse zbrano orožje iz skrivališč v taborišče Smrekovci blizu Ralne gore. In to nalogo so tudi uspešno opravili. Kaj pa po partizanskem napadu na Lož? Vsa dolina je polna vojakov, ki mrzlično stikajo vsepovsod, policijska ura že v mraku, povrh tega še zapade velik sneg. Zigmundovi pa morajo storiti vse, da bi štiri partizanske ranjence spravili na varno in jim nuditi zdravniško pomoč. Ivanka Zigmund-Jelka je

prek zveze pripeljala zdravnico dr. Pavlo k ranjencem. No, ker je bilo o tem napisano že več sestavkov, ne bom podrobno opisoval. Vsi Zigmundovi nadalje opravljajo pomembne naloge: Janez je član Rajonskega komiteja KPS Loška dolina. France sekretar vasiške celice KPS Vrhnika, Tone partijski kurir, Ivanka, prizadevna aktivistka, aktivna udeleženka NOB iz leta 1941 je tudi sestra Pepca s svojim možem. In tako minevajo prvi meseci upora in nastopi pomlad 1942.

Zadnji julijski in prvi avgustovski dnevi 1942.

Partizanska Vrhnika je v plamenih in kot bakla gori Zigmundova hiša, ki so jo fašisti poprej še izropali. Ostala je samo še kuhinja za prašiče, in tu si je Zigmundova mama uredila zasilno bivališče.

Koliko hudega je morala prenesti, koliko trpljenja in gorja! Belogardisti so jo večkrat hodili strahovat, vendar je ni nobeno nasilje zlomilo. Pozneje je odšla k hčerki Pepci na Bled. Toda tam ni dolgo vzdržala, zakaj silno domotožje jo je gnalo nazaj v rodno dolino. Nekje na poti je omagala in nihče ne ve, kje je grob partizanske matere.

Z Zigmundovimi sem preživel nekaj časa v snežiškem pogorju. Vsi štirje: Janez, Tone, France in Ivanka nadaljujejo započeto delo v novih okoliščinah. Vsi so partizanski prvoborci in partija jim nalaga nove dolžnosti tako v partizanskih enotah kot v organizacijah na terenu. V jeseni 1943 je France orožar Šerčerjeve brigade in na skrbi ima skladišče orožja. V tisti nemški ofenzivi 1943 je smrtno zadet omahnil poleg svojega orožja blizu Otrobovca v snežiških gozdovih...

Dragi prijatelji in soborci Zig-

mundovi! Namenoma nisem v podrobnosti govoril o vaših funkcijah med NOB, kajti to ste že vi sami opisali v življenjepisih, ki jih hrani vodstvo občinske organizacije ZKS. Podčrtam pa naj dejstvo, da ste trije: *Janez, Tone in Ivanka Zigmund nosilci spomenice 1941, torej kar trije od ene hiše spomeničarji*, kar je 24 let po vojni že izredno redek primer v vsej Sloveniji in Jugoslaviji. Ti, Ivanka, si minulo leto praznovala šestdesetletnico življenja. Ne vem, če je kdo pisal o tem pomembnem življenjskem jubileju partizanske prvoborke. Naj velja moja čestitka, čeprav je pozna: vse lepo in dobro Ivanka v tvojem prihodnjem življenju. Kaj pa ti Janez? Veš zadnjič smo se na tvoj račun iz srca nasmejali.

Se pomniš tisti dan, ko so vas blizu Ralne gore napadli? Vse življenje si bil vnet čebelar. In ko so kroglice sikale mimo glave, si z rokami mahal okrog ušes, misleč da so to čebele... Da, mislil si na tiste pridne živalice in na panje in roje, kar si vse moral zapustiti. Sedaj pa okrog tvoje obnovljene hiše spet brenčijo čebele in zraven panjev je vrt, kjer z ženo gojita čudovite rožice vseh vrst. Poleg čebel in vrta pa se ukvarjaš s kroniko domačega kraja.

Vsi trije spomeničarji ste tudi v vseh povojnih letih uspešno opravljali svoje dolžnosti. Ni bilo lahko, zlasti še v prvih povojnih letih, da ne govorimo o usodnem letu 1948, ko je šlo za ohranitev naše neodvisnosti in suverenosti. In vsi trije že uživajte zasluženi pokoj, toda vojaki revolucije ne bodo nikoli držali križen rok, dokler se ne bo izteklo njih življenja.

JOŽE JANEŽ

Še dijak, a že junak

V začetku januarja 1919 so bili srđiti boji za Karavanški predor. Avstrijci so že zasedli železniško postajo Področčice. Stotnik Martinčič je s peščico vojakov težko branil zadnje hribe pred severnim vhomom v predor, da ne bi Avstrijci vdrli na Gorenjsko. Prosil je za pomoč. V Ljubljani so ustanovili Legijo koroških prostovoljcev. Kdor se je prijavil, je takoj dobil uniformo in puško ter je s prvim transportom odšel na Koroško. Za vojaške vaje prostovoljcev ni bilo časa. O zdravniškem pregledu prostovoljcev in ugotavljanju njihove sposobnosti za vojaško službo sploh ni bilo govora.

Med številnimi mladeniči, ki so se tedaj navduševali za boj za Slovenski Korotan, je bil tudi Ivan Štrukelj, dijak šestega razreda II. državne gimnazije v Ljubljani, sin Janko Štruklja, šolskega upravitelja na Viču. Povedal je očetu, da hoče na koroško fronto.

»Ti si še otrok, saj imaš komaj 16 let. Otroci niso za vojsko. Ne znaš niti streljati, ker nisi še imel puške v rokah. Nemci so dobro oboroženi in izvežebani, saj se vojskujejo že od leta 1914. Ne dovolim, da greš v smrt. Domovini lahko služiš tudi na drugi, pametnejši način. K vojakom boš šel kasneje, ko boš dovolj star. Sedaj pa ostaneš lepo doma in amen!«

Ivan ni strogemu očetu nič odgovoril. Naslednji dan zjutraj je kot po navadi vzel zvezke in knjige ter odšel — ne v šolo, ampak v Belgijsko vojašnico, kjer se je prijavil Legiji koroških prostovoljcev.

Ker Ivana ni bilo domov, je oče pohitel v vojašnico. Našel ga je v četi, ki je že bila pripravljena za odhod na fronto. Sinu je prišol klofuto: »Ti greš z menoj domov!« Užaljeni Ivan je molče ubogal.

Nekaj dni kasneje, tj. 7. januarja 1919, je Ivan ponovno izginil. Oče je zopet pohitel v vojašnico, toda o Ivanu ni bilo ne duha ne sluha.

V težkih skrbih za svojega sina me je oče lepo prosil, da poizvem, kje je Ivan, in da pazim na njega, da se mu ja ne bi kaj pripetilo, ker je preveč pogumen in predren, pri tem pa nepreviden in neizkušen. Zelo rad sem mu obljubil, da bom storil vse, kar bo v moji moči. Ivanova prebrisanost mi je osebno celo ugajala. Samo, kako ga najti? Nihče niti v vojašnicah v Ljubljani niti pri četah na Koroškem ni ničesar vedel o Ivanu Štruklju. Osebno ga nisem niti poznal, ker ga več kot deset let nisem videl. Tudi če bi po naključju prišla skupaj, bo Ivan brez dvoma slutil, da špioniram za očeta, in se ne bo hotel izdati, ker bi oče od vojaških oblasti zahteval, da mu vrnejo mladoletnega sina. Sklenil sem, da ga bom vztrajno iskal. Kadar ga najdem, ga ne bom nagovarjal, da se vrne domov, ker to ne bi imelo nobene smisla, ampak bom samo pazil na njega, da ne bi napravil kakšno nepremišljenost. Ako so drugi vzdržali dolga leta na frontah v Rusiji, Balkanu, Italiji itd., zakaj ne bi Ivan vzdržal nekaj tednov oziroma mesecev na koroški fronti? Očetu bi seveda pogosto pošiljal tolažilna pisma. V najlepših barvah sem si že naslikal dan, ko bo oče našel svojega izgubljenega, v bojih prekaljenega sina — junaka. Usoda je hotela drugače.

V petek, 10. januarja 1919 popoldne — tri dni potem, ko je Ivan izginil — zvem, da leži v garnizijski bolnišnici v Ljubljani nezavesten ranjenec, katerega nih-

če ne pozna. Takoj so se mi porajale zle slutnje. Sestra v bolnišnici mi pove, da so v sredo, 8. januarja 1919, popoldne pripeljali s Koroškega nezvestnega ranjenca, ki je danes, 10. januarja 1919, ob šestih zjutraj umrl. Pokojni nima nobenih dokumentov. Nihče ne ve, kdo je in od kod je. Leži na mrtvaškem odru z obvezano glavo in čaka na pogreb. Pri najboljši volji ne morejo obvestiti njegovih sorodnikov.

Obvestil sem očeta. Ob pogledu na mrtvaški oder je oče bridko zajokal: »To je moj sin Ivan...«

Kaj se je zgodilo? Ivan se je bil prijavil zadnji hip tik pred odhodom čete na fronto pod izmišljenim imenom »Rožman«, da bi tako zabrisal vsako sled za seboj. Ko je oče prišel v drugič v vojašnico, je bil Ivan že na polovici poti na Koroško.

Četa je prenočila v predoru. Naslednji dan, 8. januarja 1919 ob zori, je četa napadla Avstrijce na železniški postaji Področčice. Prvi avstrijski šrapnel je Ivanu prebil lobanjo. Nezvestnega so odnesli z bojišča in prepeljali v Ljubljano, kjer je dva dni kasneje umrl kot neznan junak.

Ljubljanski korespondenčni urad je 8. januarja 1919 ob 19.30 uri poročal med drugim:

»... Nekaj ranjencev smo že enoposlali v Ljubljano, med temi enoposlani prostovoljca Rožman, težko ranjenega v glavo...«

V časopisju od 9. januarja 1919 je oče bral gornje poročilo, seveda ni vedel, da je »Rožman« nje-gov sin.

V nedeljo 12. januarja 1919 so Ivana Štruklja pokopali z vojaškimi častmi na pokopališču na Viču.

Nekaj dni po pogrebu je oče pregledoval Ivanove šolske zvezke. Hotel je odkriti psihološke momente, ki so Ivana prisilili, da je odšel na koroško fronto. Pekla ga je vest. Pred pol letom namreč, ko sta kosila na senozi »Ograda« v njegovem rojstnem kraju Štrukljevi vasi, je rekel sinu, da se bo po razpadu avstroogrške monarhije, ki je že blizu, moral vsak zaveden in za orožje sposoben Slovenec boriti proti Nemcem za pravične etnične meje na Koroškem in Stajerskem. Morda je Ivan ravno zaradi tega odšel na Koroško v smrt?

V Ivanovi latinski preparaciji je oče našel s svinčnikom napisano poslovilno pismo, v katerem ga sin lepo prosi za odpustanje, ker je skrivaj in proti njegovi volji odšel v Legijo koroških prostovoljcev. Kot vzrok navaja doslovno:

»... Do tega koraka me je privela zveza, katero smo imeli nekada v šoli; sklenili smo namreč s častno besedo, da se bomo podali na bojišče, če bi prišlo do vojne z Nemci... Po meni pa ne poizvedujte, ker tukaj me poznajo pod izmišljenim imenom...«

O »zvezi«, katero omenja Ivan v svojem poslovilnem pismu, ni nič znanega. Ostala je skrivnost, ki jo je Ivan vzel seboj v grob.

Ob obletnici Ivanove smrti je oče postavil nagrobni spomenik z napisom:

BIL JE ŠE DIJAK
KOT SLOVENSKI LEGIONAR
DAL ŽIVLJENJE DOMOVINI NA
ALTAR

Nekaj mesecev po Ivanovi smrti so koroški prostovoljci prodrli od Področčice preko Drave in Celovca na zgodovinsko Gosposvetsko polje. Žal, sadove krvavih borb koroških prostovoljcev je uničil plebiscit...

IVO LAH

Fotografija z vprašajem

Ljudje na osvobojenem ozemlju se prav dobro spominjajo takšnih prizorov, kakršnega je ujel neznan fotograf v lečo. Spominjajo se dolgih sprevodov kmečkih voz z gnojnimi koši, nastilnimi s slamo, ki so dneve in dneve potovali po kotanastih cestah z robov osvobojenega ozemlja proti bolnišnicam. Koliko trpljenja jebilo na teh poteh, ve samo tisti, ki se je sam kdaj tako peljal. Edina tolažba mladim fantom in možem, ki so ležali na slami, je bilo usmiljenje vaščanov ob poteh. Tudi ta prizor kaže nekaj takega. Kdo je ranjenec na sliki, kdo so ženske, ki ga krepčajo, kje se je to zgodilo inkdaj?

3X PIKA NA I

PAPIRNATE

KREP

BRISAČE

Paloma

higienično

Iz mraka v zarje nad Matajurjem

Kot sosed mejaš že od mladih nog poznam Benečijo in njene gostoljubne prebivalce. V posrednih in neposrednih stikih sem imel priložnost seznaniti se z njihovo zgodovino, navadami, šegami, običaji in vražami, ko so bajali o krivopetih, bajeslovnih ženskih bitjih z zelenimi lasmi in naprej obrnjenimi petami. Med NOB sem kot propagandist in dopisnik z Kobariško-beneški okraj prehodil po dolgem in počez vzhodno in zahodno Beneško Slovenijo ter Režijo.

Zato sem s posebnim zanimanjem vzel v roke knjigo »Pod Matajurjem«, ki jo je spisal Joško Ošnjak-Benečen in je izšla letos v založbi Zavoda Borec. Z navdušenjem sem jo bral doma pri Peratih pod Matajurjem. Med branjem sem se večkrat zazrl skozi okna tople izbe na naš Kuk, najvišji vrh Kolovrata, in sosedno italijansko kopasto goro Brezo ter s pogledom zaobjel Čedad v podnožju Matajurja, viden med gorami skozi soseko, po kateri teče proti jugu livški potok Reka.

Med branjem sem si zamislil ob Ošnjakovi navedbi, ko na 220 strani svoje knjige med drugim pravi, da sta bila Lveč z okolškimi naselji in Breginj z okolico do leta 1797 pod beneško republiko, medtem ko na 14 strani navaja, da je ob takratnem plebiscitu samo en Benečan glasoval proti. Je mar poražena Avstrija takrat dobila pomembno strateško točko — Livško sedlo s Kukom in Matajurjem za nagrado? Poudarja še, da so ti kraji do dandanes ohranili naglas in narečje, sorodno beneškemu.

Prav nasprotno. Prepričan sem, da so kljub več kot 1360-letnem stiku z italijanskim življenjem na jugu ohranili naglas in narečje, podobno narečju prebivalcev levega in neposrednega desnega brega Soče. Meja med Avstrijo in Italijo je bila neke vrste odprta meja. Benečani so nosili na našo stran

prodajat burje (koštanj) trčmun-ske grablje in drugo drobno kramo. Avstrijski državljani, obmejni Slovenci, pa so nosili v Čedad in Benečijo kampanone, trd sladkor v kosih, in ga menjavali za italijanski tekstil, koštanj in drugo robo.

Oboji pa so po malen tudi tihotapili. Benečani so hodili na našo stran kosit travo, Benečanke pa grabit seno. Tudi dren in leskove palice so nabirali po naših gmajnah in senožehtih za izdelavo grabelj.

Za boljše poznavanje razmer naj navedem zgodovinski podatek, da so prvi Slovenci prodali v furlansko ravan do Tilmenta in Palmanove okoli 598. leta. Po nekkih vesteh je bila celo v Vidmu slovensčina jezik preprostega ljudstva, le plemstvo je govorilo nemški. Celotno furlansko zgodovinar Nicoletti (+ 1596) piše, da so za časa Ogljenskih patriarhov po furlanskih vaseh več govorili slovenski, ker furlanski jezik še ni bil oblikovan in ni bil blagodoneč. Seveda večina italijanskih zgodovinarjev na moč zanika prisotnost Slovencev v Furlaniji. Prvi slovenski naseljenci na poti v Italijo so prišli prek prelaza Predel. Nekateri so se spotoma ustavili v Koritniški, Soški in Nadiški dolini, kjer žive še danes njihovi potomci, ki so pričeli krčiti njihve in laze tudi v hribih nad temi dolinami ter se ukvarjati s poljedelstvom, živinorejo in drobnim rokodelstvom. O tistih Slovincih, ki so se naselili v Furlaniji, govore le še nekatera slovenska imena krajev, drugače o njih ni več sledu. Ko je leta 1446 prenehal obstajati beneški partiarhat kot posvetna oblast, zasede to ozemlje Beneška republika. Od 1797. do 1805. zagospodarj to Avstrija. Leta mora 1805 odstopiti Napoleonu ozemlje nekdanje beneške republike do spodnje Soče, kar je pripadalo italijanskemu kraljestvu pod Napoleonom. Po dunajskem

kongresu (l. 1814) Avstrija spet pridobi Benečijo in Lombardijo, ki postaneta Lombardsko-beneško kraljestvo (pod Avstrijo). Po določitvi tega kongresa so bili iz tega kraljestva (Benečije) izločeni naslednji kraji: Lveč z okolškimi naselji, Breginj, Logje, Rodebiše ter nekateri kraji v Bradi in ob reki Idriji (Iudrio) kot na primer Mirnek, Dolenje, Slovenec, Barbana, Gluhovrhovlje in nekateri manjši kraji, ki so bili takrat priključeni slovenskim dežlam pod Avstrijo.

Naj poudarim, da so se Borjana, Sedlo, Homc in še nekatera naselja že leta 1510. prostovoljno odcepila od beneške republike in se priključila Avstriji. Vojvoda Brusenviški izda 22. julija istega leta pismo, v katerem določa, da so prebivalci novopriključenih krajev oproščeni davka na sol, da lahko tudi v prihodnje žive po starih slovenskih šegah in navadah in da jih ni treba obremenjevati s kakšnimi posebnimi dajatvami, ker so bili prej beneški podložniki. Kmalu zatem se je od Benečije odcepila tudi Bovška, ki ji je Avstrija podelila posebno glavarstvo z določenimi predpravici. Benečani izgube tudi Tolmin, čeprav so Bovčane in Tolmince Benečani poskušali nahujskati proti Avstriji.

Obe takratni »supersilki« sta poskušali obmejne Slovence preseliti z drobtinami, da bi zanje hodili po vroč koštanj v žerjavico. Nastali so obmejni spori zaradi zemlje, pašnikov in gozdov. Vrstili so se ropi živine in uboži. Predstavniki nekdanjih beneških podložnikov župan Janez Cuš in župan iz Borjane sta poslala tolminkemu grofu nič koliko peticij v zvezi z obmejnimi incidenti. Sosedje Breginci in Ložani pa so se pritoževali, da avstrijski podaniki iz Sedla, Homca in Stanovišč vpadajo prek meje in ropajo živino ter opravljajo druga sovražna dejanja na teritoriju beneške republike. O vseh teh incidentih — navaja Simon Rutar — je v grofovskem arhivu v Tolminu mnogo dokumentarnih listin.

Naj navedemo nekaj primerov. Na Počivavniku na Matajurju, poldrugo italijansko miljo od meje leta 1713, skupina Benečanov prične sekati gozd Avstrijski podložniki dobe nalog, naj posekana drva zaplenijo in jih spravijo na varno. Pri tem Sedlan ustrelil nekoga Benečana. Istega leta prebivalci reda zaplenijo Benečanom dva konja in dva voza. Benečani se maščujejo in naslednje leto ukradejo Krđcem 110 glav živine. Cesarica Marija Terezija zapove tolminkemu grofu naj poskuša zaplenjeno živino dobiti nazaj na miren način, sicer bo poslala čete na mejo.

Benečani še naprej rovarijo. Ložani začno požigati gozd na Miji, da bi skrčili senožeht. Na Krđskem (avstrijskem svetu) si leta 1751 zgradi neki Gošnjak — Benečan iz Marsina kočjo in hlev. Krnci mu oboje porušijo in ga naženejo prek meje v Benečijo od koder je prišel. To je le nekaj drobcev iz takratnih nemirnih časov.

S svojim (čeprav le formalnim) stoddstotnim glasovanjem za Italijo so beneški Slovenci prišli iz dežja pod kap. Največ krivic so utrpeli pred vsem vsled neznanja italijanskega jezika. Takratna italijanska vlada jim je odvzela še tiste pravice, ki jim jih je pustila Avstrija. Najhuje jim je bilo, ko so prišli pred sodnike. Ti so se nanje drli, češ da so Italijani in morajo znati italijansko, ali pa so jih kratko malo tudi nedolžne obsodili, češ da so krivi, ker nočejo odgovarjati. Niso pa znali... Kakšno je bilo njihovo življenje, ko so prišli v stik z zunanji svetom, nam pove naslednja zgodba, ki je še živa v vaseh pod Matajurjem.

Bil je Petar Matajurac velik junak, da mu ni bilo enakega. Koder je hodil, se je zemlja tresla pod njegovimi nogami. Ker je bil lep in postaven, so ga vse deče rade gledale. Tudi pri delu je bil brdjak (priden) čeprav je včasih tudi malo delj poležal saj je svobodno živel na svoji zemlji kot ptiček na veji.

S sovaščanom Balantom je moral k soldatom v Videm in nato v Benetke. Tu je zagledal morje in se začudil — »lej lej, Balant kakšen velik potok je tle.« Še bolj se je začudil ko je zagledal prvo baroko v beneškem kanalu. »O ježuš-prepomajte, kakšna velika vintula jex (kad za mesenje kruha). Od tu sta bila z vojsko poslana nekam na Štajersko kjer so ljudje govorili nemško v regimentu pa laško. Ker ni znal ne enega ne drugega jezika, je dejal, da se počuti kot zvonec brez kemblja. Ves obupan je potožil prijatelju Balantu, da bo takuo priden in bruman, če pride še ankrat domov v Matajur, da bo še mački rekel vi.

Vstopimo v duhu tedanjega časa iz Matajurja v njegovo podnožje v dolino Soče. Po razglasitvi nove avstrijske ustave iz leta 1861 na Tolminskem začena vreti in kipe ti val narodnega prebujenja in preporoda. Rodoljub dr. Lavrič zbira krog sebe mladino, jo uči petja in lepega govorjenja. Navdušil je Tolmince, da so leta 1862 ustanovili narodno čitalnico, prvo na Goriškem (kot pravi Simon Rutar). Lavrič je predsedoval tudi narodnemu zboru oz. taboru, ki se ga je 1. maja 1870 udeležilo okoli 800 ljudi iz Gornjega Posočja.

Razpravljali so o zedinjenju Slovencev, o slovenskem uradovanju, o ustanovitvi osemrazredne šole v Tolminu, o gradnji predilske železnice in znižanju davkov. Prično se ustanavljati tudi prve slovenske šole, zadržne mlekarne in sirarne. V umetnost sodobnega sirarjenja jih je uvažal švicarski strokovnjak Tomaž Hitz. Tolminski mlekarji so tedaj pričeli pomagati uvajati to gospodarsko panogo tudi v obmejnih gorskih vaseh Benečije. Tu pa so si za prosvetljenost ljudstva pridobili največ zasluge

narodno zavedni duhovniki pod vplivom slovenskega preporoda ob Soči. Na področju slovenskobeneške književnosti je prvi zaoral ledino duhovnik Peter Podreka r. 1822. v Sempetru slovenov ob Nadiži. Kot kaplan na Trčmunu je prišel v stik z naprednimi duhovniki na Livku in Jarah doline Soče. Med svojimi rojaki je širil knjike Mohorjeve družbe in drugo slovensko čtivo. Že leta 1899, je imela ta družba v Benečiji 197 članov. Italijani so zagnali vik in krik o širjenju panslavistične propagande in tuji pomoči, katero dobivajo Benečani od sosednih Slovencev. Najpomembnejši narodni buditelj in pisatelj in pesnik pa je bil Ivan Trnko — Zamejski, r. na Trčmunu leta 1863.

Italijani so pričeli s strahovito raznarodovalno politiko, ki je dosegla svoj višek v času fašizma, ko so pregnali slovensko besedo celo iz cerkve. Gojili so jo le za zidovi domačih ognjišč. Ob tem moramo pripomniti, da smo bili primorski Slovenci deležni pod 25-letno fašistično okupacijo še večjega gorja kot beneški Slovenci. Ti so ob splošni vstaji Primorskega ljudstva pomagali širiti in krepiti tudi boj beneških Slovencev, za njihove narodnostne in socialne pravice, kot to navaja Joško Ošnjak v svojem II. delu knjige, ki jo bralcem »TV-15« topla priporočam.

Te vrstice sem napisal, da bi naš bralci malo globlje spoznali obraz beneške Slovenije in razmere, v katerih je živela. Sedaj živimo ob odprti meji, na kateri se odvijata živahen maloobmejni promet po Videmskem sporazumu. Zaželeno je, da bi republika Italija dobesedno izvajala 3. in 6. člen ustave, ki beneškim Slovincem zagotavlja njihove manjšinske pravice.

JUST PERAT

V spomin dr. Mihi Kaminu

V mesecu decembru 1943 sem bil zaprt z mnogimi drugimi političnimi zaporniki v zaporih na ljubljanski policijski. Zaprt sem bil v celici imenovani »vagon« v kateri je bil vključen stalno ventilator za dovod zraka, v zaporu pa je gorela tudi stalno luč ker dnevna svetloba v zapor sploh ni prišla. V majhnem prostoru smo se stiskali drug ob drugem, nekateri so kar čepe ali sede čakali na svojo nadaljnjo usodo. Nekega dne so sredi dopoldneva pripeljali v naš »vagon« še enega novega zapornika, starejšega tovariša v beli halji. Odstopil sem mu svoj prostor na ležišču, ob tem se mi je zahvalil in mi povedal svoje ime: dr. Miha Kamin. To ime mi je ostalo za

vedno v spominu. Povedal mi je, da so ga prišli aretirat kar v ordinacijo in da je zdravil ranjene partizane in da ga je zato verjetno kdo izdal. Žalosten, je rekel, da je pustil doma ženo in dva majhna nepreskrbljena otroka. Nekaj dni smo v tistih težkih časih delili skupaj isto usodo. Kmalu so ga odpeljali na zasiljanje in najino snidenje se je hitro končalo.

Naslednji večer so ob polnoči v vratih zopora zarožljali težki ključi, vsi zaporniki smo se prebudili in stresli od strahu. Na vratih sta se prikazala dva oborožena policista in po imenu poklicala dr. Miha Kamina in še nekega drugega zapornika in ju odpeljala. S težkim občutkom in žalostnim pogledom smo se z očmi poslovili. Stisnil mi je še roko v pozdrav.

Kasneje sem bil prepeljan v zapore v Sempetrsko kasarno. Tam pa sem kmalu zvedel žalostno vest, da je bil dr. Miha Kamin odpeljan v zapore v Begunje, od tam pa so ga odpeljali januarja 1944 v Šentvid pri Ljubljani in kot talca ustrelili.

Jože Neškudla

Obvestilo bralcem

Med izhajanjem feljtona »V Benečijo in nazaj« smo slišali več pripomb (neposredno in po telefonu) o netočnosti raznih navedb, ime, krajev, gora in rek itd. Vse, ki imajo kakšno tehtno in objektivno pripombo, prosimo, da nam jo sporoče pisмено. Take pripombe bomo rade volje objavili. Ne strinjamo pa se z zločnimi kritikami pomanjkljivosti, kajti treba je vedeti, da gre za memoarski sestavek. Ni ga človeka, ki mu po več kot dveh in pol desetletjih ne bi nič ušlo iz spomina in ki bi napisal vse do pike tako, kot je bilo. Toda še vedno je bolje, da napiše, kot se spominja, kot pa da ne bi nič napisal!

Uredništvo

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Obrotno podjetje

»OBR TNIK« PREBOLD

Izdeluje krožne betonske mešalce v velikosti 500 litrov z električnim motorjem 380 W.

Mešalec je primeren poleg mešanja betona, tudi za mešanje malte. Uspešno ga uporabljajo izdelovalci betonskih zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

TOVARNA ELEKTROMATERIALA
LJUBLJANA — ČRNUČE

I Z D E L U J E :

- ELEKTROINSTALACIJSKI MATERIAL
- VODOTESNI ELEKTROINSTALACIJSKI MATERIAL
- PESEL CEVI IN PRIBOR
- ELEKTRIČNE LIKALNIKE — NAVADNE IN Z REGULACIJO (SISTEM ROWENTA)
- IZOLACIJSKI MATERIAL:
- BOUGIER CEVI
- DIAGONALNE TRAKOVE
- OLJNO SVILO
- OLJNE TRAKOVE
- ALGLAS TKANINO
- SUHE TRANSFORMATORJE

Vojaška veda in tehnika

Reorganizacija zahodnonemške vojske

Po izjavi inšpektorja zahodnonemških kopenskih sil je mogoče sklepati, da bo bundeswehr po združitvi z enotami teritorialne vojske »postal sodobna vojska, katere učinkovitost bo ustrezala vanj vloženim sredstvom«.

Reorganizacija bo povsem končana leta 1972, njen namen pa je, da z manjšim številom vojaštva pri enakih nalogah dosežejo enak učinek. Bistvo reorganizacije je v združitvi kopenskih in teritorialnih enot, kar pomeni veliko racionalizacijo in učinkovitejšo razdelitev na lovske divizije.

Suhaj 7 v izraelskih rokah

Če so podatki, ki jih navaja ameriški časopis »Time«, resnični, potem so Izraelci pred kratkim zaplenili prvo bojno letalo z gibljivimi krili Suhoj-7, ki je prišlo v zahodne roke. Sodiijo, da je to eno izmed najboljših sedanjih sovjetskih letal.

To se je zgodilo v zravnem spopadu nad Sinajem. Letalo je bilo zadeto, pilot pa je izskočil. Toda na splošno presenečenje letalo ni strmo glavilo in se razbilo, temveč je izredno lepo pristalo v pesku. Ko so ga kasneje izraelski piloti preskušali, so ugotovili, da leti s hitrostjo 2000 km na uro, da se izredno naglo vzpenja in da nosi 3500 kg koristnega tovora.

Težave ameriške protiletalske obrambe

Najvišji ameriški letalski funkcionarji so priznali, da v njihov zračni prostor lahko vdoro letala, če lete na majhni višini. To se je zgodilo tudi z nekim kubanskim pilotom, ki je v oktobru zbežal iz svoje dežele in pristal v ZDA. Ta se je s svojim Mig-17 bližal ameriški obali na višini 12 metrov nad morsk gladino in ga ameriški radarji sploh niso odkrili.

V zvezi s tem je ameriški obrambni minister izjavil, da se bodo razmere zboljšale z uvedbo nekakega novega radarja, ki ga še grade in ki bo lahko odkril vsako letalo, »pa čeprav bi letelo tik nad valovi«.

Skrb za obrambo Nemčije

V zvezi z umikom kanadskega vojaškega kontingenta iz Zahodne Nemčije je ameriški obrambni minister Laird zagotovil, da Američani pred letom 1972 ne nameravajo umakniti svojih enot iz Nemčije. Britanski vojni minister pa je izrazil pripravljenost, da praznino, ki je nastala z umikom kanadskih vojakov, izpolni z 42 jedrskimi bombniki tipa »canberra«, ki jih bo pustil v Nemčiji do konca leta 1971. Razen tega je pripravljen sodelovati v obrambi nemških letališč z dvema polkoma, ki sta oborožena s protiletalskimi izstrelki tipa »bludhound«, in še z dvema drugima protiletalskima polkoma. Če pa tudi to ne bo zadostovalo, bo v Nemčijo takoj poslal še polk reaktivnih lovcev »lightning«. Zahodna Nemčija namerava v letu 1970 sicer izpolniti vse svoje obveznosti do NATO pakta, toda hkrati napoveduje tudi skrajšanje vojaškega roka, ki sedaj znaša 18 mesecev.

Turki imajo preveč rekrutov

V Turčiji so objavili, da bo njihova vlada kmalu izdala sklep o skrajšanju vojaškega roka s 24 na 18 mesecev. S tem ukrepom bodo prihranili 20 odst. vseh vojaških izdatkov. Zanj so se odločili tudi zato, ker je nataliteta v Turčiji zelo velika in če bi ostal pri dveletni vojaški službi, bi Turčija imela pod orožjem približno milijon vojakov.

Nezanesljive švedske havbice

Ko so pred kratkim imeli na Švedskem vojaške vaje, se je med streljanjem razletela ena izmed havbic 150 mm, pri tem pa so bili ranjeni štirje vojaki. To pa ni prvi tak primer, zakaj podobna nesreča se je zgodila tudi lani. Takrat je bilo ob eksploziji prav take havbice nekaj vojakov celo ubitih.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

FRANCOSKA REVUE MILITAIRE GENERALE JE OBJAVILA ZANIMIV ČLANEK O ZNAČILNOSTIH SPLOŠNE LJUDSKE OBRAMBNE VOJNE V VIETNAMU

Ljudstva ni moč premagati

V zadnjih dvajsetih letih prevladujeta v vojni teoriji dve stališči o vojskovanju:

1. izpopolnjevanje stare taktike, ki se v Vietnamu z uporabo klasične oborožitve uspešno upira sodobno oboroženim najprej francoskim, kasneje ameriškim konvencionalnim silam;

2. uporaba atomske energije v vojaške namene.

Ze mnogo je napisanega o protiverilski vojni in o jedrski vojni, nikoli pa niso pisali o obeh vojnah hkrati. Zato vprašujemo: kaj bi se zgodilo, če bi uporabili hkrati oba načina vojskovanja?

Vojna v Vietnamu nam daje vrsto izkušenj.

Vietnamsko ljudstvo se je leta 1946 kakovosti uprlo s količino. Na francoski napad so ljudske množice odgovorile s splošno osvobodilno vojno z namenom, da se osvobode tujcev in kapitalizma.

Vojna je bila že od samega začetka zelo nenavadna. Francoski vojaki nasprotnike niso videli, vedeli pa so, da so le-ti prisotni in da jih nenehno obkrožajo. Zasede gverilcev so bile zelo učinkovite, toda, če so se prikazale francoske enote, so izginile, kot bi se vdrla v tla. Prebivalstvo jih ni izdajalo. Francozi so imeli na morju in v zraku popolno premoč, vendar je vse to bilo neučinkovito, zakaj njihov ustroj je bil še v skladu s potrebami iz druge svetovne vojne. Enote se od cest niso oddaljevale. Francoskega vojaštva je bilo premalo, da bi se lahko upiralo sovražniku, ki se je organiziral za splošno ljudsko osvobodilno vojno.

Vietnam je zlasti ponoči pripadal samo enotam narodnoosvobodilnega gibanja. Vietnamsci so poznali vsako stezo in drevo, ker so se borili v krajih, kjer so se bili še kot otroci igrali, in v vaseh, kjer so bili rojeni. Pravočasno so bili opozorjeni na vsak premik francoskih patrolj.

Vasi so bile tako organizirane, da so lahko samostojno delovale. Sanitetske organizacije so sestavljale samo ženske, s prenašanjem obvestil in orožja pa so osvobodilnemu gibanju pomagali celo otroci. Tako trdno osnovo splošne ljudske obrambne vojne pa ne more uničiti nobena sodobna vojska. Francija bi za tako vojno potrebovala 500.000, imela pa je le 50.000 vojakov.

Od modernega orožja v Vietnamu ni bilo pričakovane koristi. Učinkovito je utegnito biti le podnevi, če ni bilo premočnega dežja, pa še to ne povsod. Odtod izhaja sklep, da ga je bilo mogoče uporabljati samo pol dneva in na desetini celotne površine. Vse drugo je moral prevzeti nase pešak. Po nekem spopadu v bunkerju, ki ga je zadela granata iz tankovskega topa, so našli le odtrgano roko z lokom in puščicami, njen lastnik pa je ušel. Epilog vsega tega je mogel biti le Dien Bien Fu leta 1954.

Po dvajsetih letih se po vaseh ni prav nič spremenilo: pod kokosovimi orehi so sedeli isti ljudje ali njihovi sinovi, ki so nadaljevali boj, oslanjajoč se na stari način vojskovanja, na splošno ljudsko obrambno vojno.

V začetku druge faze vietnamske voje so zlasti poudarjali »psihološki« način vojskovanja kot nekakšno »četrtto razsežnost« vojne. Glavna naloga pa navzlic temu še ni rešena: kako uničiti pripadnike splošne obrambne vojske? Kako se učinkovito boriti proti tem »rume-nim hudičema«, ki ponoči v stotinah in tisočih, organiziranih v čete, bataljone, polke, pridelejo iz tal, po opravljeni nalogi pa se porazgube kot duhovi? Kako jih najti in uničiti v njihovih podzemeljskih skrišališčih, gozdovih in ponoči?

Vse to kaže, da gre predvsem za vprisanje premoči. To je bilo ugo-

tovljeno že pred dvajsetimi leti. Ze takrat so uvideli, da je treba taktiko pehote izpopolniti, kajti samo pehota lahko v ustreznih okoliščinah rešuje naloge, s katerimi se tehnika in stroj zamenjaba. Taktiki pa še vedno vztrajajo na načelih iz druge svetovne vojne, češ da se lahko vojskujemo »iz avtomobilov«. Menijo, da je mogoče dvajset let star problem reševati s helikopterji in drugimi zračnimi vozili ter z bombardiranjem. Dejansko pa gre za nekaj povsem drugega: kako nadzirati ozemlje in in ljudstvo, ki je pripravljeno za splošno ljudsko obrambno vojno? Zato se upravičeno sprašujemo: na čigavi strani je gibljivost, »kraljica bitke«? Odgovor je znan in ne zahteva nobene posebne razlage.

Oborožene sile Zahoda v Vietnamu — prej francoske, sedaj ameriške — so močno oborožene in strateško zelo gibljive. Nimajo pa številske premoči in nenehne obveščevalne službe. Kot posledico tega nimajo taktične gibljivosti, ki edina lahko omogoči nadzorstvo nad ozemljem in ljudmi. Ta gibljivost se odraža v sposobnosti enot, da lahko delujejo ob vsakem času in po vsakem zemljišču, da nenehno iščejo in uničujejo sovražnika, tudi tistega v podzemeljskih skrišališčih. Tega pa ni moč doseči z nobenimi sredstvi sodobne tehnike — z letali, helikopterji, oklopnimi vozili in elektronskimi računalniki.

Udeleženci splošne ljudske obrambne vojne pa imajo vse razen strateške gibljivosti in obilice orožja. Ker pa se bore v svoji deželi, ne potrebujejo nobenih medcelinskih transportnih sredstev. Primanjkuje jim le orožja za uničenje »trdnjav« oziroma oporišč, odkoder so prej napadali Francozi, sedaj pa izpadajo, predvsem podnevi, Američani s svojimi mehaniziranimi enotami in ob podpori iz zraka, da bi tako vsaj deloma nadomestili številčno šibkost. Ti napadi se običajno končujejo s prvim mrakom, enote pa se vračajo v svoja oporišča. Vietnamski borci zanje dobro vedo, toda zaradi pomanjkanja težkega orožja jih ne morejo uničiti.

Še pred kratkim sta v doktrini o uporabi jedrskega orožja prevladovali dve poglavitni značilnosti: ogromna rušilna moč in visoka cena, zaradi česar tega orožja ni bilo dovolj. Sedaj pa so razmere povsem drugačne. Za nami je obdobje, ko je bilo jedrsko orožje namenjeno le za uničevanje mest in civilnega prebivalstva ter za mednarodno nasilje. Sedaj ga imajo za medsebojno vojskovanje armad.

Z »miniaturizacijo« so postopno

zmanjševali rušilno moč tega orožja, hkrati s tem pa je naraščalo njegovo število, razlike med staro in jedrsko oborožitvijo pa so tudi v vsakim dnem čedalje manjše.

Kaj bi se zgodilo, če bi se ZDA ali kaka druga dežela, ki ima to orožje, odločila za uporabo tega orožja v podobni vojni, kot je vietnamska? Vemo samo za tale odgovor:

V takih okoliščinah bi bila napad in okupacija kake dežele zelo draga zadeva že v materialnem obziru, da političnih posledic niti ne omenjamo. Vprašljivo pa je, ali bi s tem bilo kaj doseženega. Zato bi moral vsak državnik, ki bi odločal o tem, dobro razmisliti, o posledicah za svoje pokolenje in o odgovornosti pred zgodovino, preden bi se lotil kaj takega proti ljudstvu, ki je pripravljeno za splošno obrambno vojno. V vsakem primeru menimo, da bi v okoliščinah, ko bi bilo uporabljeno jedrsko orožje proti ljudstvu, ki se bori za svojo svobodo in ki je glede opremljenosti slabše od napadalca, končna zmaga pripadla ljudstvu, ki se bori za svobodo. K takemu sklepu navajajo tudi prizadevanja, naj bi v mednarodnih odnosih za vselej odstranili uporabo jedrske sile in grobe vojaške sile nasploh.

DARWIL

TRST piazza s.antonio nuovo 4/I-II

Biseri Darwilove proizvodnje 1969

LORD 71 in LADY 71

Societa

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši pri urah DARWIL — ugrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR' cronometer je pojem elegance in točnosti.

DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK
DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970.
GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

DARWIL

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22-KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.
Prodaja s posebno garancijo!
Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA.
Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji.
Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije.

POVPREČNA MERA SEVANJA — HUDE TEŽAVE PRIHODNIH RODOV

Grozljiva statistika

Kako škodljivo je ionizacijsko sevanje za človeški rod lahko ugotovimo na Japonskem. Podatki japonskega osrednjega urada za opazovanje oseb, prizadetih pri sevanju, so naravnost grozotni. Od 1946 do 1968 kažejo te le značilnosti:

5950 otrok se je rodilo z »zajčjo ustnico«, 7000 se jih je rodilo s praznimi lobajkami, to je brez možgan, 2000 se jih je rodilo mrtvih, 590 se jih je rodilo s poškodovanimi ali iznakaženimi udi.

Kaj bi bilo, če bi se sevanje še povečalo in če bi se razširilo na vse dežele sveta? Bertrand Russell pravi v enem izmed svojih manifestov: »Če dopuščamo poškodovanje naših dednostnih zasnov, smo odgovorni za boleznin in trpljenje naših potomcev do konca naslednjega tisočletja.«

Udarni val, to je povečani zračni pritisk, ki nastane kot posledica jedrske eksplozije in se širi od kraja eksplozije na vse strani, pri tem pa počasi zgublja silo, deluje predvsem na telesne votline, napolnjene s plini, to je na pljuča in debelo črevo. Zato so pri obdukcijah umrlih od tega vala zaznali pljučne krvavitve, nastale zaradi raztrganega tkiva. To je prav tako, kot bi rebra s silo potisnili v pljuča. Pri preživetih trajajo pljučne krvavitve po več dni. Razen tega pa pušča udarni val za seboj tudi poškodbe ali uničenje ušesnega bobniča ter poškodbe centralnega živčnega sistema ter vrsto posrednih poškodb.

Poškodbe v večini primerov spremlja šok v sorazmerju s težino poškodbe. Obraz poškodova-

neja je blede, telo obrito z znoj. Krvni tlak pade, utrip je počasen, telesna toplota je v začetku nižja kot pri zdravem človeku, nato pa se dvigne za 2 do 3 stopinje. V kolikor se stanje ne poslabša, po dveh do treh dneh toplota spet upade. Poškodovanec pljuva kri in gnoj, kratko in površno diha, v pljučih ga zbada, zaradi slabe oskrbe krvi s kisikom pa mu koža postane modrikasta.

Uničenje ali poškodba bobničev ima za posledico gluhost in bolečine v ušesih. Poškodbe so različne, od rahlih raztrganin bobniča do popolnega uničenja ne samo bobniča, ampak tudi srednjega ušesa z vso njegovo vsebino.

Očesne poškodbe spremlja občutek kot bi imeli v očesu tujke, pa tudi pretirana občutljivost za svetlobo. Če pa pridejo v oko resnično drobci raznih trdih predmetov, so sila nevarni.

Posebno poglavje so poškodbe zaradi stiskanja. Udarni val poruši zgradbe, v njih pa so ljudje, ki jih ruševine zasujejo. Ko jih odkopljejo, če so še živi, navidez ni skoraj nobenih poškodb, ali pa so neznatne. Toda čez nekaj ur poškodovanec poblede, oblije ga znoj, krvni pritisk mu naglo upade. Poškodovani del telesa oteče, skozi kožo začne iztekati sokrvice, drugače pa je koža hladna in vlažna. Ko poškodovanec izloča vodo, je ta rdeča, kasneje pa se izločanje močno zmanjša. Udje so otekli več tednov, drugače pa se mora poškodovanec zdraviti več mesecev, večkrat nastane zastrupitev in je treba ud odrezati. V smrtnih primerih ima

poškodovanec v krvi obilo sečne kisline, smrt nastopi nepričakovano.

Poškodbe nastanejo, ker so ruševine dlje časa stiskale del telesa in poškodovale za las tenke žilice, ki jih je vsepovsod obilo. Ko človeka odkopljejo, kri navali v prazne žile, toda tam zastaja, ker so žilice poškodovane, predvsem pa se ne more vračati v pljuča kisik. Tako v poškodovanem delu telesa nastane večji krvni tlak kot v nepoškodovanem. Zastajajoča kri se začne tudi razkrajati. Bolezenski pojav poznamo kot sindrom kompresije, podrobno pa ga je opisal dr. Bywaters leta 1944, ko so Nemci obstreljevali London s svojimi V-1 in V-2, zaznali pa so ga že ob mesinskem potresu leta 1909 in med I. svetovno vojno.

Prav tako so za človeka nevarne tudi posledice toplotnega udara, če tako imenujemo nenadno hudo zvišanje temperature po jedrski eksploziji, ki človeku prizadene lahko hude opekline. V glavnem pa ločimo dve vrsti opeklin. Prve so trenutne, ki nastanejo od bliska, druge pa so drugotne, ki nastanejo od daljšega zvišanja temperature, predvsem zaradi požarov. Pa tudi prve se delijo na dve vrsti. Ene nastopijo zaradi strahovitih zvišanj temperature v milonitem delu sekunde, druge pa zaradi zvišanja v nekoliko daljšem času. Zlasti pri prvih je poškodovana samo zunanja površina kože, ker zaradi izredno kratkega časa toplote ne prodre kaj dosti globoko. Pač pa povprečno v oddaljenosti do 1 km od središča eksplozije nastopijo tako hude opekline, da pride celo do zgoščenosti trupla, do 2 km pride do opeklin III. stopnje, do 4 km pa do opeklin II. stopnje.

Kakšne pa so posledice bliske jedrske eksplozije za razvoj opeklin. Najpogostejše nastanejo na koži ploščati izrastki vezivnega tkiva. Ena izmed razlag navaja celo to, da so k tem oblikam poškodb bolj nagnjeni ljudje rume ne rase. Toda to še ni dokazano, pač pa je gotovo, da se na teh mestih rad razvije kožni rak, toda šele po več letih.

Drugo značilnost poškodb na predstavlja poškodbe kožne obarvanosti. Osebe, ki so preživele eksplozijo v določeni razdalji, so dobile predele kože brez barve, toda obrobline s prekomerno barvo. Bolj oddaljene osebe pa so imele veliko temnejšo barvo kože. Tako je nastal pojav, ki ga imenujemo »hirošimska maska« in ki je zanj značilna temnejša barva kože. Ta barva je pri mnogih preživelih Japoncih tudi ostala. Toda kako si razlagamo te spremembe v barvi kože?

Človek ima v svojem ustroju določeno barvo kože, katere nosilci so obarvani delci in ki nastajajo v celicah, na primer melanin, fuscin in lipokrom. Drugi delci prihajajo v kožo s pomočjo krvi kot hemosiderin, žolčne barve itd. Tretji pa pridejo v telo od zunaj skozi kožo, dihalno in prebavila kot karotin, ksantofil itd. Pri eksploziji jedrske bombe se sprostijo tudi ultravijolični žarki izredne moči, ki jim ni treba prodrati tako kot naravnim skozi debel sloj zraka. Zato zaradi njih koža kot bi zagorela, medtem pa pri večji oddaljenosti od eksplozije koža poblede. To pa zaradi tega ker melanin pod vplivom ultravijoličnih žarkov in velike toplote potemni, pod vplivom samo velike toplote pa zbledi.

Kakšno pa je tkivo prizadete osebe? Takoj po poškodbi se stanje poškodovanca poslabša, obraz poblede, telo oblije hladni znoj, srce hitro bije, jezik postane suh in človeka začne žejati. Nastopi zaspanost, ki ji občasno sledi bruhanje. Človekov seč vsebuje beljakovino, na moč hodi redko, kri je gosta, v krvi je več sladkorja in dušika. Pogosto poškodovanec umre zaradi zastanka krvnega obtoka, ki ima za posledico poškodbe možgan.

Filip Pajnič — Jaka: V Benečijo in nazaj

Mavzerico sem imel pripravljeno. Dva sta hipoma zgrabila za puške, jaz sem pa ukazal, naj jih pustita pri miru. Vsi so bili oboroženi. Poklical sem mitraljeza, naj me štiti, in pričel neznance izpraševati. Pred seboj sem imel pet krepkih gorenjskih fantov. Pozval sem jih, naj gredo z menoj k našemu komandantu, ki je blizu, več pa jim nisem govoril. Takoj smo jih odpeljali. Komandantu so povedali, da se po hajki, ki so jo Nemci naredili na Pokljuko, sami zase skrivajo po planinah, si sami priskrbujejo hrano in vse, kar potrebujejo. Dali so si partizanska imena po bogataših, ki so imeli na Jesenicah svoje tovarne: Dolinar, Vesten, Jakil, Kern... Komandant jih je bil vesel, fantje so pa tudi bili veseli in so obljubili, da se bodo pridružili naši enoti. Na ta način smo prišli do dobrih vodil, ki smo jih tako nujno potrebovali.

Komandant nas je nameraval peljati na Jelovico. Prej pa je bilo treba napolniti nahrbtnike. Naši novi tovariši so se takoj ponudili, da bodo priskrbeli meso, saj tu se pasejo cele črede gamsov. Če bi ubili dva, bi imeli dovolj mesa za nekaj dni. Odsli so na lov in me povabili s seboj. Tistega lova na gamse ne bom nikoli pozabil.

Dolinar se je priplazil na deset metrov od gamsa ki se je pasel, jaz pa sem bil oddaljen dvajset metrov. Dolinar je sprožil, pa ni zadel, jaz pa sploh nisem streljal, ker je streljal že on. Tudi pozneje nisem hotel streljati, ker sem se bal, da bi se streljanje slišalo v dolino, Nemci bi poslali v planine močne patrulje in bi nas hajkali. Takrat smo bili na Pršivcu, pod nami se je lepo videlo Bohinjsko jezero. Ulovili nismo ničesar, hrano pa smo nujno potrebovali. Hitro smo se odločili in šli naprej pod Kredarico, kjer so se pasle črede ovac brez pastirjev. Eno smo ujeli, jo zaklali in spravili v nahrbtnike. Ko smo se vrnili v taborišče, smo rekli, da nesemo gamsa. Da je res samo eden, gams je pa le. Gorenjski fantje so pripovedovali, kako je bilo na lovu in na vso moč hvalili gamsovo meso. Rekli so, kdor je gamsovo meso, postane hiter in spreten kakor gams. To bi nam partizanom seveda zelo prav prišlo. Nam Dolenjcem so se za gamsom pričele cediti sline, toda, namesto gamsa smo imeli ovco. Na ves glas so se nam smejali, tudi komandant se nam je smejal...

Po načrtu, ki ga je naredil komandant, bi se bili morali drugega dne spustiti v Bohinjsko dolino, med slapom Savico in jezerom bi morali prebrskati Savico, tam nekje pa naj bi nas čakal terenec iz Srednje vasi. To je bil načrt, zgodilo pa se je, kot že velikokrat, drugače.

Istega dne proti večeru se je naša kolona dvajsetih borcev napotila proti Pršivcu, da bi se z njega spustili v dolino. Nenadoma pa je nastala taka tema, da enostavno nismo mogli nikamor več. Naš vodil je izjavil, da je zgrešil stezo in da ne more naprej. Videlo se ni čisto nič. Komandant je ukazal, da ostanemo na istem mestu, dokler ne bomo mogli naprej. V Alpah je mnogo prepado, skal in vrtač, in če bi kateri od borcev padel v prepad, bi bila to prava katastrofa, ne bi ga mogli najti.

Na mestu, kjer smo se ustavili, je bila ravnica, dovolj velika, da smo lahko plegli. Vreme je bilo toplo, prijetno. Straže nismo postavili, zdela se nam je v taki temi in na takem terenu nepotrebna. Ob zori je bil prvi na nogah komandant. Ogledal si je položaj, na katerem smo ostali, in vzkliznil: samo nekaj metrov naprej je bil velikanski prepad. Imeli smo edinstveno srečo, da v temi nismo padli vanj in v njem izginiti. Bili smo okoli dvesto metrov visoko, na vrhu Pršivca. Pod nami je bilo Bohinjsko jezero in vsa Bohinjska dolina. Videli smo celo čolne po jezeru, v katerih so se vozili Nemci. Razgled je bil krasen.

Tedaj nam je komandant rekel:

»Fantje, tukaj pa lahko pojeate na ves glas, vpijete in govorite, lahko počenjate karkoli. Tako smo visoko, da se v dolino ne more slišati noben glas.«

Bili smo dobre volje, počutili smo se kot turisti. Opazovali smo dolino z daljnogledom in se zabavali, smejali in prepevali. Kuhati nam ni bilo treba, saj smo v nahrbtnikih imeli dovolj hrane.

Še za dne smo se pričeli spuščati v dolino in smo v mraku prispeli do Savice. Sezuli smo se in prebredli reko, ki tam ni bila globoka. Našega terenca, ki bi nas bil moral čakati, ni bilo nikjer. Naši gorenjski fantje so se pa tod okoli dobro spoznali in nam torej ni bilo treba iskati drugega vodiča. Ti fantje so silihi komandanta, naj bi šli razbit elektrarno, ki je bila blizu slapa Savice. Močan jermen, ki je pogonjal generator za proizvodnjo elektrike, bi porabili za podplate. Govorili so, da je elektrarna razmeroma slabo zastražena, da jo straži le nekaj starih Nemcev. Te akcije pa komandant ni mogel dovoliti, ker bi z njo priklicali nase veliko hajko, koristi pa ne bi bilo kdo ve kakšno. Preobračili smo cesto, ki pelje mimo jezera do hotela »Savica«. Nekaj sto metrov nad cesto smo morali napraviti daljši odmor. Toda treba je bilo naprej, vedno naprej, treba je bilo priti do Vogla. Proti jutru smo prispeli.

Na Voglu je bilo vse požgano. Gorenjci so nam povedali, da so vse koče na Voglu in Komni na kresni večer zažgali partizani, da Nemci v teh domovih ne bi mogli postaviti postojank in se z njimi okoriščati.

Spotoma smo prišli do neke kurirske jake, od koder so nas kurirji vodili do karavle, ki je bila nad Bohinjsko Bistrico. Treba je bilo počivati. Prespali smo pri tej karavi in naslednje jutro krenili od tod s še eno partizanko, po imenu Nadja, doma iz Bohinjske Bistrice, ki se nam je pridružila. Zdej smo bili ponosni. Imeli smo kar dve partizanki s seboj, Dragico in Nadjjo.

Kurirji so nas vodili po gozdovih Jelovice. Hodili smo tudi podnevi, ti gozdovi so bili srebodni. Vse je šlo po sreči, motilo nas je le to, da so se kurirji često menjavali, mi pa smo postali tako utrujeni, da smo se že komaj premikali, čeprav smo bili vajeni še večjih naporov.

Na Jelovici smo nekje nad Dražgošami srečali neko gorenjsko enoto; kako se je imenovala, ne vem. Borci so bili dobro oboroženi, imeli so več lahkih mitraljezov in nekaj nemških šarcev. Malo prej so se bili vrnili iz neke akcije in so zvečine počivali in spali. Med njimi je bilo precej mladih fantov, ki so jih Nemci mobilizirali, pa so ušli in se pridružili partizanom.

Ko so se fantje popoldne odpčili, jim je spregovoril naš komandant. Prvič je tudi javno povedal, da je namestnik komandanta NOV in POS. S komandantom gorenjske enote se je dogovoril, da bo vzel s seboj vse fante, ki so brez orožja, in jih priključil brigadam, ki so že bile formirane na Dolenjskem. Od Gorenjcev smo dobili tudi municijo za naše grožje; le-te smo bili najbolj veseli.

Naša četa je zdaj postala še večja. Bilo nas je okoli 50. Ko smo se uredili, smo se še isti večer spustili v Dražgoše. Vsi stari partizani smo vedeli za bitko v tem kraju. Šli smo mirno Bičkove skale, s katere je mitraljezec pokosil največ Nemcev.

Pogled na vas je bil žalosten. Vse je bilo požgano, zidove požganih hiš so pa Nemci celo razstrelili, da ni ostal kamen na kamnu, da so bile hiše samo črni kupi ruševin. Celo pokopališče so uničili, prevrnili so spomenike in križe, metali nanje mine. To je bilo najgrše maščevanje Nemcev, ki so nad to vasjo imeli že leta 1941 največje izgube.

Zapustili smo nesrečno vas in se spustili še niže v dolino. Spet smo se morali vzpenjati na Prtvov in naprej na Martinj vrh, kjer smo imeli daljši odmor. V vasi smo kupili od nekega kmeta tele, ga zaklali in se najedli; kar pa je mesa ostalo, smo ga spravili v nahrbtnike, ker smo vedno mislili tudi na jutrišnji dan. Že v začetku sem povedal, da smo s seboj nosili »hrdski kazane«, v katerem se je lahko kuhalo za dvajset ljudi hrane. Ljudje iz vasi pa so nam dali vse, kar so mogli, saj so bili enako željni svobode, kot mi. V vsem smo morali biti previdni, ker je bila v Železnikih nemška postojanka. Na Martinj vrhu smo ostali en dan in eno noč.

(Nadaljevanje sledi)

Podobe naših mož — znanstvenikov

Slovenec, Nobelov nagrajenec za biokemijo

Kemija se je kot znanost rodila šele v osmem desetletju prejšnjega stoletja, prej pa si je le osvajala postojanke za kasnejši zmagoviti pohod. Njen razvoj do znanosti je povezan s celo vrsto genialnih mož, ki jim dolgujemo spoznanje o osnovnih pojmihi.

Pri organski kemiji je imel posebne zasluge kemik Liebig, ki je vpeljal med drugim način dela za ugotavljanje ustroja formul organskih spojin. Pestrost organskih spojin izvira iz raznih in različnih razmeroma malega števila prvov. Organska kemija je postala tudi temelj biologije, znanosti o živih bitjih. Kemiki in biokemiki so začeli raziskovati hormone in vitamine, toda pri tem je Liebigova metoda odpovedala. Vse do 1910 niso našli rešitve.

Čez deset let je bilo vse drugače. Za to je imel največ zaslug naš slovenski rojak dr. Pregl, ki je stalno živel v Innsbrucku. Ukvarjal se je z raziskavami žolčnih kislin. Tudi on je naletel na težave ob delu po Liebigovem načinu. Predvsem je bilo zamudno pridobivanje večjih množin osnovnega gradiva za raziskave. Pri tem je ubral novo pot. Temeljito je spremenil način dela tako da je spremenil aparature za raziskave.

V pičlih dveh letih je dr. Pregl samostojno izdelal osnove za svoj način dela, ki je obrnil na glavo vrsto dotedanjih mnenj. Dr. Pregl je celo sam pihal iz stekla prve svoje nove aparate. Po njegovih načrtih so izdelali dotlej najbolj občutljivo tehtnico. Ta občutljivost je bila toliko, da bi zabele-

žila tudi naslednjo spremembo teže:

Če bi na tehtnico enake občutljivosti spravili 10.000 tonski parnik in bi eden izmed potnikov zrl nekaj vrčev piva namesto v grlo v morje, bi tehtnica to spremembo teže parnika z vsem tovorom takoj zaznala.

Lani v septembru je minilo 100 let od rojstva dr. Friderika Pregla, ki se je rodil 3. septembra 1869 v Ljubljani, šolal pa se je v Gradcu, kjer je postal doktor vsega zdravstva in ostal na univerzi. Z mnogimi znanstvenimi deli se je kaj kmalu uveljavil. Med drugim je postal častni doktor univerze v Göttingenu, član dunajske akademije znanosti in umetnosti ter častni občan Gradca, kjer je leta 1930 tudi umrl. Leta 1923 pa je dobil za svoje veliko odkritje Nobelovo nagrado. Tako je postal prvi Nobelov nagrajenec doma iz Slovenije. Domovina mu ni mogla nuditi denarja in laboratorija za njegovo delo, zato je živel in ustvarjal v tujini.

SLAVKO TARMAN

Kulturni obzornik

Ob 25-letnici Geografskega inštituta JLA

Pred kratkim so bile spominske proslave ob petindvajsetletnici obstoja, dela in razvoja Geografskega inštituta JLA. Prikazana je bila pomembnost tega inštituta, ki se je v tem kratkem razdobju razvil v sodobno organizirano in dobro opremljeno ustanovo, brez katere ne more obstajati moderna armada. Nanjo smo upravičeno lahko ponosni, zlasti če upoštevamo, v kako težavnih okoliščinah je bil inštitut ustanovljen in s kakšnimi začetnimi težavami so se spoprijemali njegov prvi idealni vodja in sodelavci.

Glavno pionirsko delo je opravil mož, čigar ime in delo je bilo iz nerazumljivih razlogov ob proslavah popolnoma prezrto. Gre za tovariša Karla Marčiča, sedaj generalpodpolkovnika v p., ki mu je bila kot preizkušnemu strokovnjaku z najvišjega mesta zaupana ta odgovorna naloga. Opravil jo je z vso njemu lastno odgovornostjo, poštrevnostjo in sposobnostjo. Tu ne gre toliko za »obračun« z njegovo preveliko skromnostjo, temveč predvsem za to, da tako dragoceni podatki ne utonejo v pozabo. Imel sem srečo, da sem od njega dobil vsaj nekaj najvažnejših, ki jih kot njegovo pripoved povzemam:

»Ko sem prišel leta 1944 iz Glavnega štaba NOV in PO Slovenije v Vrhovni štab NOV in POJ, mi je bila od maršala Tita zaupana naloga, da čimprej obnovim bivši Vojno-geografski inštitut in takoj začnem z delom. Kaj je to pomenilo, lahko presodi samo strokovnjak in poznavalec razmer, ki je imel dolgoletne izkušnje v izdelavi zemljepisnih kart. Pomembnost in težavnost naloge dopolnjuje še dejstvo, da sem od bivšega voj. geografskega inštituta nasledil popolnoma prazno in demolirano stavbo. Nemci, zavedajoč se važnosti take ustanove za vodenje voj. operacij, štrumente in reprodukcijske stroje so namreč ves kartni material, in razvlekli po vsej Srednji Evropi. Medtem so divjali boji v Sremu, na vidiku je bila mirovna konferenca in drugi odločilni dogodki, ki so nujno terjali in potrebovali precizne geografske karte.

V mrzli, zakajeni in demolirani stavbi smo začeli delo tako rekoč z enim peresom in z nekoliko strokovnjaki iz bivšega Vojkeškega geogr. inštituta. Obrnil sem se na komandanta ujetniškega taborišča polkovnika Georgijeviča s prošnjo, da mi da na razpolago vse ujetje Nemce, ki so imeli kakršnokoli

zvezo s kartografijo. Dobil sem jih okoli 70 in po opravljeni selekciji jih je ostalo še kakih 50. Tako smo za silo zadostili najnujnejšim potrebam. Del zanesljivejšega osebja sem poslal na teren, da sledijo fronti kot »šakali za levom« in odkrijejo ter vrnejo vse, kar so Nemci od tega gradiva razvlekli. Tako smo iz Zagreba dobili več instrumentov in nekaj strokovnega kadra, od privatnikov v Beogradu pa dve manjši ofset-mašini. Eno veliko ofset-mašino pa smo izkopali iz ruševin. Bila je zelo poškodovana in smo jo usposobili s tem, da smo jo varili na ne vem koliko delih. V Budimpešti smo dobili še eno, eno nadaljnjo smo odkrili v Pragi, vendar nam te Čehi niso hoteli vrniti. Na Dunaju, kjer je bila naša vojna misija z generalpodpolkovnikom Avšičem in Ivanom Kreftom na čelu (njima sta bila dodeljena tudi geodet Prelovec in polkovnik Vodopivec), smo imeli največ uspeha. S pomočjo Ivana Krefta in geodeta Prelovca smo našli originalni kartni material, ki je predstavljal za začetna dela novega inštituta neprecenljivo vrednost.

Poleg tega smo ustanovili pri novem geografskem inštitutu JNA geodetsko šolo, okrog 30 mladih geodetov pa smo poslali v Sovjetsko zvezo na študije. Ti so se leta 1948 vrnili in nadaljevali študij v Zagrebu.

Ko sem leta 1953 zapustil inštitut, je bil sodobno organiziran in opremljen z najmodernejšimi instrumenti in stroji, s polno hišo strokovnjakov in polnimi magacini. Že takrat je bilo v njih dovolj vseh vrst geografskih kart, tudi takih, ki jih bivši Voj. geografski inštitut ni nikoli izdeloval kakor npr. karte v izmeri 1:750.000, 1:500.000, 1:200.000, 1:100.000 in 1:50.000. Inštitut je začel tudi izdelovati novo vojaško osnovno karto v izmeri 1:25.000 kot osnovo za izdelavo vseh drugih kart. Vrednost tega dela lahko pravilno ocenimo šele, če vemo, da je npr. Švica predvidela za izdelavo karte 1:100.000 svojega teritorija dobo 20 let, in to v najugodnejših razmerah!

Mimo tega je bilo v okviru novega inštituta že takrat napisanih več strokovnih knjig, deloma kot učbeniki za vojaške šole deloma za izpopolnjevanje strokovnjega kadra kakor: topografija, aerofotogrametrija, kartografske projekcije, višja matematika in drugo. Ob mojem odhodu je že imel

inštitut še okrog 700 mladih strokovnjakov. V okviru inštituta je bilo več dobro organiziranih in opremljenih oddelkov kakor: geodetski oddelek za matematično pripravo kart, topografski oddelek za grafično snemanje kart na terenu, aerofotogrametrijski oddelek za snemanje terena s pomočjo fotografiranja iz zraka, kartografski oddelek za risanje kart v biroju, astronomski in geofizični oddelek ter sekciji za reambulacijo in reprodukcijo.

Dr. TEODOR TOMINSEK

G. K. Žukov:

Spomini in premišljanja

Sovjetski maršal Georgij Konstantinovič Žukov se je proslavil zlasti kot odlični strateg v bitki za Moskvo decembra 1941, to je tedaj, ko je usoda tega mesta, vsaj tako se je zdelo, visela na nitki in z njo v precejšnji meri tudi usoda druge svetovne vojne. Prav v bitki za Moskvo so Nemci prvič doživeli občutnejši poraz, ki sta ga dopolnili še bitki za Stalingrad in znana »bitka tankov« pri Kursku. Zmagovitost nemške armade je bila tedaj za vselej zapečatena, zmaga je stopila na stran zaveznikov. Maršal Žukov je bil tudi poslednji odlični dejavnik v sovjetski armadi, saj je vodil, skupno z zavezniki, dokončne operacije pri zavzetju Berlina.

In zdaj je v prevodu Jožeta in Milene Zupančič izdala DZS Žukove SPO. MINE IN PREMISLANJA. (Mimogrede naj bo omenjeno, da je to zadnje Zupančičovo delo — umrl je med letošnjimi poletnimi počitnicami na Malem Lošinjju). Ob tej knjigi, ki dovolj objektivno podaja zgodovinske dogodke, je pomembno dejstvo to, da bo dopolnjevala De Gaullovo in Churchillovo vojne spomine, ki jih že imamo v slovenskem prevodu.

Žukov začenja svoje spomine v dneh svojega otroštva in nadaljuje z dogodki iz prve svetovne vojne, oktobrske revolucije in državljanske vojne, v kateri je sodeloval kot vojak. Za bralca pa bo nedvomno najzanimivejši tisti del Žukovih spominov, ki opisuje dogodke pred drugo svetovno vojno in med njo. Podrobno razčlenjuje položaj Sovjetske zveze ob Hitlerjevi vojni na-

Bibliografija Inštituta za zgodovino delavskega gibanja

Inštitut za zgodovino delavskega gibanja je izdal bibliografijo svojih sodelavcev med leti 1959 in 1969. Kot je znano, je Inštitut letos praznoval svojo desetletnico in je torej bibliografija tudi nekakšna počastitev tega jubileja.

V drobni knjižici, ki šteje 111 strani, so nanizani podatki o vseh večjih delih sodelavcev Inštituta, med katerimi pa niso samo njegovi uslužbenci. Razumljivo je, da so sodelavci pisali o zgodovini delavskega gibanja in osvobodilni vojni ter revoluciji. Zaradi številnih prispevkov so ti razdeljeni po zvrsteh, ki jih je kar deset, razen tega pa je ob koncu tudi seznam knjig, ki so jih napisali sodelavci.

»Bibliografija« bo lahko služila raziskovalcem zgodovine naše revolucije kot koristen pripomoček pri njihovem delu.

Zanimivosti

Človek leta

Francoski časnik »France Soir« je razglasil ameriškega vesoljca Neila Armstronga za človeka leta. Časnik pravi, da je »Armstrong« popoln človeški stroj, plod fantastične ameriške tehnologije. Po besedah časnika prvi človek, ki je stopil na Luno, ni le človek leta, je tudi zemljan leta, moderni Kristof Kolumb. Časnik pravi, da je ta vesoljec nova vrsta človeka, človeški stroj.

Kopija »Bitke na Neretvi« za JLA

V znamenje hvaležnosti za pomoč snemanju filma »Bitka na Neretvi« je režiser Veljko Bulajić ob dnevu JLA izročil državnemu sekretarju za narodno obrambo generalpolkovniku Nikoli Ljubičiću kopijo tega filma. Veljko Bulajić je pri tem izrazil upanje, da bo tudi pri realizaciji drugih podobnih umetniških del, kot je na primer film »Sutjeska«, armada priskočila na pomoč filmskim avtorjem.

»Populaire« prenehal izhajati

Glasil socialistične stranke Francije »Populaire« je prenehal izhajati. List je prvič izšel leta 1921, zdaj pa so ga morali ukiniti zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Stalni poskusi strankinega vodstva, da bi »Populaire« postal velik dnevnik, niso uspeli. Že nekaj let je list izhajal samo na štirih straneh majhnega formata, nato se je zaradi upadanja števila naročnikov in naraščanja stroškov poslovlil od svojih bralcev.

Škodljive »Misli«

Kenjska vlada je odločno prepovedala prodajo »revij za moške« ter »Misli« kitajskega voditelja Mao Ce Tunga. Po mnenju kenjskih ministrov je takšna literatura škodljiva za državljane.

»Magyar Szo« slavi

Štirindvajsetega decembra je poteklo petindvajset let, odkar izhaja v Jugoslaviji dnevnik v madžarsčini »Magyar szo«; prva številka je izšla že v času bojev proti fašističnemu okupatorju, ko je bila v zahodni Vojvodini fronta. Obletnico so praznovali s slovesno akademijo, na kateri je govoril tudi predsednik pokrajinske konference SZDL Vojvodine Matyas Kelemen.

Milijoni in mir

John Lennon, član skupine Beatles, ki je velik pacifist, je v zadnjih letih izdal 72.000 dolarjev (devet milijonov dinarjev) za mirovne oglase v ameriškem tisku. »Vojne je konec, če hočete«, piše na oglasu.

Ob Leninovi stoletnici

Centralni komite komunistične partije Sovjetske zveze je pred kratkim objavil teze ob stoletnici Leninevega rojstva. Ta obširni dokument, ki ima več kot trinaest tisoč besed, vsebuje štiri poglavja: »Lenin — ustanovitelj proletarske partije novega tipa, teoretik in vodja socialistične revolucije«, »Socializem — uresničitev idej marksizma-leninizma«, »Zastava borbe narodov proti imperializmu za revolucionarno obnovo sveta« in »Po Lenini poti h komunizmu«. V delu tega drugega poglavja je med drugim rečeno, »da je z naporom sovjetskega ljudstva in narodov socialistične skupnosti v bistvu utrta pot k novemu družbenemu sistemu za vse narode na svetu«.

Grožnja književnikov

Skupina 31 znanih avtorjev je v pismu londonskemu Timesu zagrozila, da bo bojkotirala ZSSR, če bodo v tej deželi ravnali z umetniki tako kot s Solženicinom. Med podpisniki so Arthur Miller, Graham Greene, W. H. Auden, Günther Grass, Rolf Hochhuth in Mary McCarthy.

Partizanska ljudska pesem

Partizanka Silva

Pohorje šumno, Pohorje zeleno,
s krvjo partizanov vse prepojeno.
Pohorje junaško o Silvi poje,
Pohorje junaško odkriva lice svoje.

V smrekah valovi, v smrekah govori:
pod nami je tekla Silvina kri.

Partizani bili so izdani.
Nemci so jih obkolili.

Vsi naši so se do zadnjega bili.

Takrat
iznad okopa se Silva je vzpela,
v dekliški obraz vsa bela, vsa bela.
Njem divje bujni lasje so vzhirali,
kot da pozdrav bi v dolino poslali.
Oči so v sovraštvo do nasilja žarele,
da ognje so tisočim v srcih vnele
Silva je Pohorje vžgala

takrat
ko čez okop se z granato je v roki
nad gestapa pognala:

za mater,
očeta,
za brata,
za vse
je pala.

LJUBA SKORNŠEK

CRT SINKOVEC

Franček Saje:

Boj klerofašistične „Straže“ proti osvobodilnemu gibanju

Ob ustanovitvi domobranstva je dr. Ciril Žebot po ugotovitvi vodstva klerikalne stranke »v imenu stražarjev pisal polkovniku Kokalju pismo, s katerim stavlja na razpolago vse stražarje za protikomunistično borbo«.

Iz Rima pa je Žebot v pismu Verbicu 5. februarja 1944 naročal: »Pazite, da bodete duševni politični vpliv na dmb. štab obdržali v konkretnem slovenskem duhu. Prišel je čas, da se to gospodo pravilno slovensko vzgoji. Priobite torej vpliv majorja B.«

Na predlog protikomunističnega odbora, v katerem je po Žebotovi navodilih delal njegov stražarski sodelavec dr. Leskovar, je bil 7. oktobra 1943 ustanovljen informativni urad pri Rupnikovi pokrajinski upravi. Informativni urad je bil navadna ekspozitura gestapa. Zbiral je obveščevalna poročila in jih dal gestapu, hkrati pa v soglasju z nacističnimi okupatorji vodil strupeno propagando proti narodnoosvobodilnemu gibanju in vsem, ki niso odkrito in nedvoumno podpirali kolaboracije.

Ker je v informativni urad prišel v začetku le en sam stražar, sta dr. Ciril Žebot in dr. Ljudvik Leskovar 8. oktobra 1943 obiskala ing. Sodjo. Žebot se je najprej vobregnil ob ustanovitev te pisarne, češ da je nekako ustanovljena brez posebne njihove vednosti. Ko mu je Sodja odvrnil, »da so čisto napačno informirani«, ker so o tej pisarni večkrat govorili na skupnih sestankih, je Žebot »takoj začel stavljati pripombe glede personala in da se glede personala nismo pogovarjali«. Zlasti je nasprotoval kaplanu Tonetu Duhovniku in Milanu Finču. »Žebot je rekel, da želi te stvari razčistiti, kajti taki ljudje ne morejo biti na takih mestih, kot je šefovsko mesto te pisarne.«

Stražarji so želeli dobiti večji vpliv tudi v propagandnem oddelku pokrajinske uprave. Zato sta Žebot in Leskovar v razgovoru s Sodjo »konkretno pledirala na to, da postane Javornik šef propagande«. Te želje stražarji sicer niso uspeli uresničiti, pač pa so osvojili radijski odsek številni stražarji so bili sodelavci propagandnega oddelka in nastopali kot govorniki in predavatelji na prisilnih protikomunističnih predavanjih.

Po Rupnikovem odloku je naloga propagandnega oddelka bila, »da v najožjem soglasju in po navodilih nemškega prop. vodje g. Gladnigga: 1. ... izogibati se slehernega nepotrebnega spora z večjimi sosednjimi narodi (nacistično Nemčijo — op. F. S.) 2. s prop. uniči komunizem in njegove plutokratske zaveznike, ki so vsi kot eksponenti svetovnega judovstva smrtni sovražniki Evrope in tudi Slovenije. 3. zamaši dokončno usta parlamentarno-strankarsko političnim trobilom vseh smeri in dela na trdni povezanosti vseh pozitivnih Slovencev. 4. da vodi in pospešuje vzgojo Slovencev za dobre Evropejce v smislu novega reda, ki ga namerava uvesti Führer, in razjasni naravno pravico — pravzaprav dolžnost Nemčije, da vodi Evropo... 5. Nosilec novega svetovnega nazora je točasno domobranstvo...«

Beli propagandisti so v nekaj mesecih priredili v Ljubljani na tisoče predavanj: med delavci 911, po šolah 4483 itd. Čeprav je strupeno propagando spremljal nemški gestapovski in domobranski policijski teror in divjanje črne roke, je bil po poročilu o delu propagandnega oddelka pokrajinske uprave od začetka do 30. IV. 1944 uspeh sila piškav in klavrn.

Poročilo ugotavlja, da je »masa srednješolske mladine naklonjena OF ali vsaj indiferentna do boja proti komunizmu, dočim so bori protikomunistični dijakki bili nekako zastrašeni in apatični«.

Na protikomunističnih predavanjih po podjetjih pa se delavstvo po tem poročilu »zadržuje mirno in pazno sledi, narede pa vtis, da so vsi naklonjeni komunizmu«. V tovarni Echo in drugod »nismo našli niti enega protikomunističnega delavca«. Na obrazih poslušalcev pa so povsod opazili »cinični posme«.

Takšno je bilo torej razpoloženje svobodoljubnega in neuklonljivega prebivalstva v okupirani in tako strahovani Ljubljani.

Maloštevilna skupina stražarjev je bila v stalnih sporih s klerikalnimi veljaki zaradi medsebojnih intrig in prizadevanj, katera stran bo imela več besede in vpliva v boju proti osvobodilni borbi slovenskega ljudstva. Od časa do časa je prihajalo do poskusov,

Salezijanski študenti—domobranci pred cerkvijo na Rakovniku pri Ljubljani

da bi ta nasprotja zgladili, kar pa je bilo težavno, ker so stražarji stremeli, da pridejo s pomočjo nekaterih prijateljev v vodstvo klerikalne stranke in si jo podrede.

Duhovnik Marko Kranjc, ki je bil precej naklonjen stražarjem, je 26. oktobra 1943 obiskal dr. Šmajda in mu odkril željo, naj bi uredili razmerje s stražarji. Tako je novembra 1943 prišlo do razgovorov eksekutive SLS s stražarji, ki so jih na pogajanjih zastopali: Žebot, Verbic in Janez Ložar. Po Finčevi izjavi so stražarji očitali stranki, »da jih SLS brskira, noče upoštevati njihovega dela, odklanja sprejem ljudi v vodstvo in podobno«.

Proti koncu novembra 1941 je šel dr. Ciril Žebot po formalnem sklepu štajerskega pokrajinskega odbora SLS, ki je prišel pod vpliv stražarjev, v Rim »kot ekspert za severne meje« k delegaciji SLS, ki je po italijanski kapitulaciji odhitela tja in čakala na prihod anglo-ameriške vojske. Žebot je v Rimu nastopal »v imenu stranke«, čeprav ga njeno vodstvo ni poslalo tja in mu ni dalo nikakih pooblastil, v resnici pa je bil le zastopnik Straže z njenimi posebnimi nalogami in načrti. Konec novembra 1943 je kaplan Jože Godina poročal iz Rima Milošu Staretu, »da je dr. Ciril Žebot v Rimu, da je za sporazum...«

Na seji eksekutive SLS 10. decembra 1943 je kaplan Godina, ki je prišel iz Rima, poročal o tamkajšnjem Žebotovem delu. Po poročilu je edino Krošl, prijatelj stražarjev, zagovarjal stališče, da

je Žebot v Rimu v imenu stranke, drugi pa so temu nasprotovali.

Do osvoboditve Rima je bil dr. Žebot v redni pisemski zvezi s profesorjem Pavlom Verbicem, ki je po njegovem odhodu poslal poslovodeči vodja Straže. Pošiljal mu je navodila glede klerikalne stranke, odnosa do posameznih klerikalnih veljakov in aktivnosti stražarjev v raznih oblikah boja proti osvobodilnemu gibanju. Za čas, ko bi bile pretrgane pisemske zveze, pa mu je poslal tudi »tajne znake«. Tako je Žebot 5. februarja 1944 pisal Verbicu:

»Ste stranko že konsolidirali? Se vedno mora biti vsem glavni cilj likvidacija komunizma kot predpogoj vsega drugega... Zraven pa pripravljajte korenito regeneracijo stranke v smislu mojega predloga... Pripravite reformo strankinega organizma, analogno z reformo Slovenije, kot jo predlagamo... Stranko je treba rešiti ljubljanskega centralističnega klikarstva, jo povezati z vsemi plastmi ljudstva in zgraditi most med njo in inteligenco. Če ne bodo teh reform preštudirali in pripravili mladi intelekt. SLS, jih nihče ne bo. Z ozirom na moje mnenje v programskem predlogu res temeljito premislite, če res ne bi kazalo dati pojmu »Pokret mladih intelektualcev SLS« realno obliko: komite in študijska komisija. Komite bi pokret predstavljal, v imenu njega nastopal, ga zastopal in študijska komisija bi pa po posameznih odsekih študirala in pripravljala reformo nove Slovenije in stranke...

Nadaljevanje

SAP

SAP - Ljubljana

Oddelek za turizem
LJUBLJANA
Titova c. 38

— Sprejemamo prijave za smučarske tečaje, ki jih organiziramo v sodelovanju s SK »Snežinka«.

— Prodajamo vstopnice za VI. svetovno prvenstvo v košarki, ki bo v dvorani Tivoli od 16. do 25. maja 1970.

— Vsako soboto in vsako nedeljo organiziramo smučarski avtobus (SKI BUS EXPRES) v Kranjsko goro. Odhodi iz Ljubljane ob 8.00 uri izpred Titove c. 38 s povratkom iz Kranjske gore ob 16.30 uri. Povratna vozovnica po reklamni ceni 16 N din.

PRIJAVE IN INFORMACIJE SAP — LJUBLJANA, Titova c. 38, tel. 314-922 in 315-352.

TOBAČNA TOVARNA LJUBLJANA

Mile Pavlin SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Da bi bil jaz ustreljen kot izdajalec! Odkar se zavedam, sem bil na strani delovnih ljudi, živel sem med delavci in jim še kot otrok nosil hrano, ko so stavkali, moj oče je bil ob službo, doma smo stradali, pa pride takole nič, ki je šele pred kratkim sprevidelo, da so četniki okupatorjevi podrepaniki, in me predlaga za ustrelitev!

Sam sekretar me je začel tolažiti. Povedal je, da tudi sam misli, da je Šimen prenapetež, ki nam kdaj še utegne močno škodovati.

Nenadoma sem se spomnil, kaj, če ni Šimnovo ravnanje samo izbruh blazne nevoščljivosti, zavisti in zlobe. Samo zato, ker sem normalno raščen, ker me ima dekle rado, njega pa nobena ne mara...

Omenil sem to sekretarju in pritrdil mi je. Predlagal je, da bi skupaj s Šimnom spor uredili, zato sva ga poklicala v pisarno. Sedli smo in se začeli pogovarjati.

Spet sem osupnil, ko je Šimen vse skupaj popolnoma zanikal, potem pa napol priznal. Le tega ni hotel ponoviti, da bi me bilo treba ustreliti kot izdajalca in da me je skušal izsiljevati.

Sekretar je bil tisti, ki ga je postavil na laž. Povedal mu je, kako sem povezan na univerzi in da mi ne seže niti do kolen glede zavednosti in revolucionarnosti. Še enkrat kaj takega, pa boš moral iz našega internata in organizacije, mu je zagrozil. Če boš potem še počel kakšne

116

neumnosti, se pa tebi lahko zgodi kaj takega, kot si predlagal za tovariša vzgojitelja...

Skoraj razjokal se je, milo me je prosil, naj mu oprostim, da je hotel samo dobro. Razšli bi se bili spet kot prijatelji, če ne bi bil Šimen že med vrati izustil nove hudobije. Rekel je:

»Dobro, da vem, da lahko vsak pripelje svojo punco sem za eno noč.«

Spet sem se razjezil, mu zabrusil v obraz nekaj ostrih, tudi takih, ki mu jih ne bi smel, ker so bile nevzgojne. Če bi se pritožil, bi bil jaz kaznovan. Nisem mu namreč očital samo tega, da je telesno pohabljen, ampak tudi moralno pokvarjen. Rekel sem, da poznam precej pohabljenec, ki so kljub temu kremeniti in dobri ljudje, le on je izjema...

Dolgo se nisva sploh pogledala. Šele ko je odhajal k partizanom, je prišel in mi podal roko. Poslovila sva se, saj sem vedel, kakšne nevarnosti ga še čakajo in da lahko tudi pade. Zakaj bi človeka spremljalo v smrt moje sovraštvo?

Ko je odhajal, sem mu že z obraza bral samozavest in prevzetnost. Saj je bil že visok funkcionar in vedel je, da odhaja še na višji položaj. Kdo bi se ne smejal ubogemu vzgojitelju, ki je sicer predstojnik, v organizaciji pa samo navaden član...

Sesto nadaljevanje

Slučaj je nanesel, da sem se znašel med sanimi mojimi površnimi znanci, ki so slavili nekakšno obletnico ali pa so bili enostavno vsi istega dne močno žejni in so se srečali. Nazadnje smo se začeli pogovarjati o vojnih časih.

117

Nekateri izmed mojih sobesednikov so bili med vojno še premiladi, da bi se je udeležili, drugi so bili s starši v izgnanstvu, eden je bil celo v nemški vojski, drugi pa je bil ob koncu vojne nekaj malega pri partizanih. Toda vsi so se šele za izobražence, veliko so modrovali in ugibali, uporabljali mnogo tujk in nenavadnih prispodob.

Politični razgledi

Pokol nedolžnega prebivalstva v vietnamski vasi Song My je krvav madež na Združenih državah Amerike, obenem pa eden izmed madežev, ki so ostali na državah in njih vojskah, na tistih državah, ki si še od konca druge svetovne vojne pa do danes skušajo podjarmiti druga ljudstva.

8. maja 1945 se je alžirsko mesto Setif veselilo bližnje zmage zaveznikov nad Hitlerjevo Nemčijo. Na ulicah se je prvič pojavila alžirska zastava, ljudje so prepevali pesem »Min Djibalina« (»Z naših gor«), nosili so transparente. Neki francoski policijski inšpektor je izgubil živce in ustrelil nosilca transparenta. Začelo se je streljanje z obeh stran. Ponoči pa se je začel pokol v Setifu. Trajal je teden dni. General Duval, ki je vodil senegalske pripadnike Tujske legije, je za klanje uporabljal celo italijanske ujetnike. Polovili so vse sumljive Alžirce in jih postrelili.

V noči z 29. na 30. marec 1947 so na več koncih Madagaskarja izbruhnili nemiri. To je bil začetek vstaje, ki je trajala vse do konca naslednjega leta. Represalije francoskih oblasti so bile okrutne, pretirane. Pariz je organiziral vojaško kazensko ekspedicijo. V manj kot dveh letih so Francozi pobili več kot 100.000 Madagaskarcev.

Novembra 1964 so kongoški uporniki v Stanleyvillu držali položaj v svojih rokah. Tedaj je bil ministrski predsednik Konga (Kinšasa) Moiz Cömbe. V soglasju z njim je belgijska vlada

Zgled esesovcev

poslala nad mesto padalce, ki naj bi osvobodili belgijske talce (30 so jih pobili). Ko so padalci zasedli Stanleyville, so se začele represalije nad nedolžnim civilnim prebivalstvom.

Angola, 8. junija 1960. Prebivalstvo Icolo Benga je zvedelo, da so v Luandi aretirali dr. Agostina Neta, in sešlo se je na protestnem zborovanju. Na kraj zborovanja so portugalske oblasti poslale dve udarni brigadi. Vojaki so streljali v množico in ubili dvajset, ranili pa 300 ljudi.

»Leto miru« v Gvatemali: 1966-1967. Nemirno področje ob Rio Bravo je prevzel polkovnik Carlos Arana, imenovan »Volc«. Ob podpori »zelenih baretk«, ki so jih Američani (ZDA) izurili v Panami, se je lotil civilnega prebivalstva, ki je podpiralo gverilce. Vasi so podrl in zažgali z napalmom. Pozneje so iz rek potegnili nekaj sto trupel pobitih kmetov.

Kurdistan, avgusta 1969. Iraške sile so zasedle vas Dakan. Ženske in otroci so se prej poskrili v votlino. Iraški oficirji in vojaki so najprej zažgali vas, nato pa so se zbrali pred votlino. Prednjo so nagrmadili les, ga polili z bencinom in zažgali.

Deir Yassin (Palestina), 9. aprila 1948. Mesec dni pred ustanovitvijo izraelske države je oborožen oddelek židovskih organizacij Irgoun in Lekhi napadel vas Deir Yassin blizu Jeruzalema. Pobili so več kot 250 vaščanov, moških, žensk, otrok. Preživele so odpeljali na »zmagoslavno povorko« v Jeruzalem. V poročilih omenjenih organizacij ni bil prikrit cilj pokola: izzvati izselitev arabskega prebivalstva iz Palestine: »Od strahu so se ljudje začeli seliti, kar olajšuje naše prometne zveze ter povezovanje mesta z deželo.«

Kafr Kassem, 29. oktobra 1966. Ob izbruhu sinajske vojne je izraelski guverner centralnega področja general Zvi Zur (pozneje je postal načelnik armadnega štaba) poslal poveljnikom enot naročilo, kako je treba ravnati z arabskim prebivalstvom, da bi bil mir na jordanjski meji zagotovljen. Polkovnik Shadmi je poklical k sebi majorja Melinkya in skupaj sta sklenila uvesti »zatemnitev« v vasi Kafr Kassem in drugih naseljih: od 17. do 6. ure. »Zatemnitev« je treba strogo izpeljati »ne z aretacijami, temveč s streljanjem«. Bolje je imeti mrtve kot sitnosti z aretacijami. Vaške starešine so obvestili ob 16.30, potem pa so postavili okoli vasi enote vojaške policije. Ukazano jim je bilo streljati na vsakogar, ki bi se po 17. uri prikazal iz hiše, ne glede na starost in spol in ne glede na to, da bi se kakšen vaščan utegnil vračati domov. Nekaj deset delavcev, ki so delali zunaj vasi, tega ni vedelo. Ko so se peš, s kolesi, vozovi ali tovornjaki vračali domov, so jih prestregli vojaški policaji, jim pregledali dokumente ter jih postrelili, ko so ugotovili, da so zares iz vasi Safr Kassem. Našli so 49 žrtev. Med njimi je bilo veliko starcev, žensk in otrok.

KOMENTATOR

Imeli smo ljudi

Polde Režun

Rojen je bil leta 1912 v vasi Senožeti pri Sentlambertu v številni kmečki družini. Izučil se je za čevljarja, toda zaposlil se je na železnici. Kot zavezen Slovenec je začel takoj v začetku sodelovati z OF, maja 1943 pa je tudi sam odšel v NOV. Pozneje je bil bolničar v partizanski bolnišnici na Veliki Spici nad Borjem. Po osvoboditvi je bil kot bolničar v Popolščici. Nato se je zaposlil spet na železnici, leta 1948 pa je postal občinski tajnik v Senožetih nad Zagorjem. Od 1953 je bil v rudniku Zagorje, leta 1967 pa so ga upokojili.

Vse do zadnjega pogreba v Sentlambertu je Polde skrbel za poslovilne govore. Napisal je tudi precej člankov za rubriko »Imeli smo ljudi«. Razen tega je kot zastavonoša spremljal na zadnji poti vse umrle člane ZZB.

Franc Potočnik—Tancek

Nekdanji bori Škofjeloškega oddreda in drugih enot 9. korpusa se prav gotovo spominjajo vedno nasmehnjane tovariša Tanka. Prav tako se ga spominjajo nemara vsi drugi, s katerimi se je srečeval na raznih spominskih svečanstvih po vojni.

Rojen je bil leta 1912 v Škofji Loki, od tam pa se je s starši preselil v malo vasič Prniki blizu Gorji pri Bledu. Tam se je tudi poročil. V to skrito vasič so kaj kmalu začeli zahajati prvi partizani. Franc je z njimi navezal prijateljske stike in jim pomagal kjer je mogel. Leta 1943 pa je tudi sam postal partizan.

Po vojni se je zaposlil v jeseniški železarni. Zadnjih petnajst let je delal v Radovni pri električni centrali. Komaj leto dni je užival zaslužen pokoj. Avgusta letos je šel z živino na planino in se ni več vrnil. Čez nekaj dni so ga našli mrtvega v grmovju. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Jakob Razdevšek

Bil je star 64 let, umrl pa je 13. novembra letos. Doma je bil v Ponikvi pri Zalcu. Podobno kot mnogi drugi kmečki fantje iz številnih družin z malo hribovite zemlje, je moral tudi on še kot otrok od doma služiti. Kasneje je postal mlinar, ko pa se je vrnil od vojakov, se je izučil za zidarja. Uredil si je tudi skromen dom in se poročil. Imel je več otrok.

Leta 1941 je bil pri vojakih, uspelo se mu je izogniti ujetništvu in vrnil se je v domače kraje. Zaposlil se je pri cestnih delih in se kmalu povezal z OF. V začetku 1942 so ga izdali, nacisti so ga zaprli in poslali v taborišče Buchenwald, kjer je bil do konca vojne.

Po vojni je bil spet zidar, dokler je mogel. Prestano trpljenje je vplivalo na njegovo zdravje, da je mnogo prezgodaj odšel od nas.

Jožef Brezigar

Rojen je bil v Solkanu leta 1909, umrl pa je lanske jeseni. Podobno kot tisoči primorskih fantov je tudi Jožef še

kot otrok čutil nezno zatiiranje in revščino. Komaj je malo odrasel, je moral v službo. Ko pa je prišla vojna, so ga kot Slovenca poslali v posebne delovne kazenske enote. Znašel se je na Siciliji in tam dočkal invazijo. Odpeljali so ga v Afriko. Tam se je takoj priključil gibanju, ki je težilo za vključitev v narodnoosvobodilno vojsko. Ni so ga premamile sladke besede kraljevih odposlancev.

Zelja se mu je uresničila, postal je borec NOV. Kot pripadnik letalstva je sodeloval v enotah za oskrbovanje letališč. Iz Dubrovnika so ga skupaj z drugimi poslali prek Črne gore in Kosova v Beograd in nato v Srem. V spominu nam bo ostal kot dober tovariš!

Bojan Sosič

Rodil se je v Hrbeljah pred 62 leti, nazadnje pa je živel v Izoli. Izhajal iz revne kmečke družine. V mladih letih kot prepričan protifašist ni mogel v Italijo dobiti službe. Leta 1931 je pobežnil v Jugoslavijo in se nastanil v Mariboru, kjer je ostal do leta 1941. Tedaj se je kot italijanski državljani prijavil v »primorsko legijo«. Z vojsko se je umikal prek Karlova v Sarajevo, kjer so ga zajeli Nemci in ga odpeljali v ujetništvo. Od tam mu je uspelo pobežniti junija 1944. Vrnil se je k družini v Maribor, čez nekaj dni pa je odšel na Pohorje k partizanom. Nekaj časa je bil v Tomšičevi brigadi, nato v 15. diviziji na Dolenjskem in v 1. artilerijski brigadi. Leta 1945 so ga kot starejšega vodnika demobilizirali. Leta 1955 se je vrnil v domače kraje. Najprej je bil zaposlen v Kopru, leta 1963 pa so ga upokojili.

Pokopali smo ga ob številni udeležbi pogrebov 5. decembra.

Alojz Korasa

Dne 23. novembra se je pri poranju senika smrtno ponesrečil tovariš Alojz Korasa iz Segovec pri Apačah v gornjeradganski občini. Z njim smo izgubili spet enega izmed naših tovarišev. Star je bil šele 42 let.

Rodil se je v znani partizanski vasi Gabrje pod Gornjancem kot sin delavske družine. Leta 1944 je postal borec NOV, leta 1946 pa se je s starši preselil v ahaško dolino kot kolonist. Ostal nam bo v trajnem spominu!

Giacint Delbon

Rodil se je leta 1906 v Krminu v Italiji, po narodnosti je bil Furlan. Preživljal se je z delom svojih rok in ni se mu godilo preveč dobro. Zato je kaj kmalu došel do socialne krivice in se opredelil za napredno delavsko gibanje. Dne 15. februarja 1944 je Delbon vstopil v Gradnikovo brigado in v njej ostal do konca vojne. Po vojni je ostal v Jugoslaviji. Naj mu bo lahka slovenska zemlja.

Dobro je če veste...

OBUTEV ZA REVMA TIKE. Neki ortoped iz Liverpola (Britanija) je izdelal čevlje iz neke plastične mase in iz gume. Čevlji so »posuti« s številnimi luknjicami za zračenje. Poskusi so pokazali, da ne čutijo revmatiki, ki nosijo takšne čevlje, nikakršnih bolečin in da hodijo, ne da bi imeli pri hoji kake težave.

ZDRAVNIK ALI ZDRAVNICA? V Veliki Britaniji so vprašali večje število bolnikov in bolnic, koga imajo raje: zdravnika ali zdravnico. Na to vprašanje se je 92,43 odstotka vprašanih moških opredelilo za zdravnika in samo 3,57 odstotka za zdravnico, 4 odstotki pa se niso opredelili. Med vprašanimi bolnicami se jih je 68,26 odstotka izreklo za zdravnika, 27,64 odstotka za zdravnico, 4,10 odstotka pa se jih ni moglo odločiti ne za zdravnika ne za zdravnico. Iz mnogostevilnih odgovorov anketiranih žensk je moč ugotoviti, da se večina Angležinj odloča za zdravnika, ker meni, da zdravnik bolj »zaupa vase«, »da vliva več zaupanja«, »da je bolj simpatičen« in da je, naposled »zdravstvo moška zadeva«. Manjšina Angležinj pa se ogreva bolj za zdravnico, ker meni, da se »lahko iskreneje pogovoriš le z žensko«, ker »ženska bolj razume žensko« itd. Večina Angležev se odloča za zdravnika, ker sodi, da »ženska ne bi mogla opraviti kakšne težje operacije«, »ker ni dostojno, da se moški zaupa ženski« ipd.

KOBA SPADA MED NAJNEVARNEJŠE STRUPENJACE. Podrobno proučevanje njenega življenja je pokazalo, da sestoji njena hrana poprečno iz: 5 odstotkov žab, 5 odstotkov ptic, 40 odstotkov raznovrstnih plazilcev in 50 odstotkov miši ter drugih glodalcev. To dokazuje, da kaže, in seveda tudi kobre, človeku koristijo, ker uničujejo številne poljske škodljivce. Prav v tem je razlog, da v Indiji vera prepoveduje ubijati kobre. Kmetje se proti kobram — da se ne bi priplazile v stanovanja — branijo na kaj preprost način: prage na mažejo z gorčico; tedaj se nobena kača niti ne približa pragu.

V SOCIJU NA ČRNEM MORJU BODO ZGRADILI RESTAVRACIJO POD MORSKO POVRŠINO. Restavracija bo imela obliko ladje. V njej bo prostora za 300 gostov. Okenca in projektorji, t. j. priprave, ki upodabljajo v povečavi fotografije, risbe ipd., bodo omogočali gostom uživanje lepote rastlinstva in živalstva v »svetu tišine«.

PINGVINI NE LETIJO. Poleg teh ptic, ki ne letijo, so še druge ptice, ki prav tako ne letijo: avstralski euu, gvinejski kazuar, južnoameriški rej in novozelandski kivi, ponočnjak. Vse druge ptice letijo.

118

Tistega, ki je bil partizan, sem vprašal, kje je bil.

»Kje vendar? Kar tukaj blizu, na Pohorju. Kdo bi hodil predaleč, še tu sem se naučil hoste in bregov čez mero.« mi je brž odgovoril.

»Ste poznali tistega grbastega Šimna? Po vojni se je ustrelil, ko je bil v Državni ustanovi?«

»Da, poznal sem ga. Še celo zelo dobro. Nekaj časa sva bila tudi skupaj.«

»Kako vendar, saj ste rekli, da ste bili na Pohorju, on pa je bil od jeseni štiriinštiridesetega na Dolenjskem, nato pa proti koncu vojne v Prekmurju?«

»Kakšen mesec, preden je odšel na Dolenjsko, sem prišel na Pohorje na zvezo. Potem sem ga videl še dvakrat ali trikrat, pa po vojni sva se večkrat srečala...«

»Kaj veste o njem?« sem brž vprašal. »Rad bi o njem napisal knjigo...«

»Bil je zagrenjen in nesrečen človek. Zaradi svoje pohajbljenosti seveda. Kot moški se ni mogel in ne znal naravno uveljavljati, zato se je gnal drugje, pri delu in v službi. Pri tem je večkrat pretiraval. Ni res, kar se je slišalo potem, ko se je ustrelil, da bi bil gestapovski agent in kdove kaj še vse. Samo da bi ga oblatili, so to govorili o njem. Pri nas je vedno tako: najprej je človek dober, da dela, potem pa udri po njem, ko je naredil majhno napako. Kdove čigave račune je plačal in zakaj, ko se je ustrelil. Morda se pa ni sam? Če se je, se je zaradi pohajbljenosti...«

Začel sem mu ugovarjati, mu naštevati dokaze, ki so govorili v prid trditvam, da je bil Šimen gestapovski, nato pa zahodni agent.

»Ne verjamem,« je rekel moj sobesednik in vsa družina mu je prisluhnila. »Lahko je

119

blatiti človeka, ki je mrtev in se ne more več zagovarjati. Kdo naj bi iskal dokaze, če vse to delajo samo eni? Ti lahko vse dokaze potvorijo, zabrišejo sledove in dokažejo, kar jim je všeč. Kolikokrat se je v preteklosti že zgodilo tako? Samo Rusijo pogledajmo in procese na Vzhodu...«

»Kaj so pa drugi delali, ki so dandanes lepo na stolčkih in se jim prav nič ne zgodi?« je rekel tisti, ki je bil v nemški vojski. »Lepe plače imajo, večje kot mi, ki smo toliko let gulili šolske klopi. Raznovrstni tepci, ki so enkrat ali dvakrat ustrelili, končali osnovno šolo ali še kak razred gimnazije, nam zdaj solijo pamet... Vi seveda ne veste, kaj vse ljudje govorijo, pred vami pa rajši molčite. Vedo, da ste komunist in da pred vami ni varno spregovoriti odkrito besedo...«

»Vsi so pobijali,« je nadaljeval spet drugi. »Tudi Šimen ni bil nobena izjema. Kar tako, zaradi najmanjšega suma. Posebno so pri partizanih sovražili izobražence, ker so bili komandanti in komisarji brez šol. Tudi Šimen je bil žrtev, ker je bil študent, nekakšen grešni kozel, ki so mu naprtili vse grehe drugih, da so si sami lahko umili roke.«

»Ko sem bil s Šimnom,« je povzel tisti, ki je bil nekaj časa partizan, »nikoli nisem opazil nič sumljivega, kar bi kazalo, da ima kake zveze z Nemci. Za druge tega ne bi mogel reči, ker jih nisem poznal, slišalo pa se je tudi o njih marsikaj. Vendar jih zaradi tega nihče ni nikoli prijel. Da, revolucija žre svoje otroke...«

Zaman sem poskušal dokazati, da Šimen nikakor ni mogel biti nedolžen.

»Včasih smo vsi več ali manj pretiravali,« me je prekinil tisti, ki je bil partizan, sredi

120

stavka. »Bili smo mladi, neizkušeni, zaletavi in polni idealizma. Naenkrat bi radi obrnili ves svet in vse postavili na pravo mesto. Starejši so se znali okoristiti z našim idealizmom, izrabljali so nas in nas pošiljali v žerjavico po kostanj, sami pa so sedli na stolčke in nam še zdaj sedijo za vratom. Na nas, ki smo jih spravili nanje, pa so pozabili, ker jim gre dobro...«

Spoznal sem, da sem prišel med ljudi, ki nikoli niso bili s srcem za našo stvar in jih je samo veliki val revolucije za nekaj časa potegnil s seboj. Ko je vse to minulo, so se spet vrnili v svoje meščansko okolje, izgubili so še tisto trohico revolucionarnosti, ki so jo prinesli iz vojnih in prvih povojnih časov. Študirali so medtem, ko so drugi delali, zdaj imajo dobre dohodka in gledajo na vse zviška. Zanje je tudi Šimen nedolžna žrtev trdosrčnih, moralno pokvarjenih in neizobraženih ljudi, kakršni so po njihovem mnenju vodili revolucijo ali vsaj predstavljali njeno udarno silo.

Sedmo nadaljevanje

Po vojni sem obiskal že skoraj vse tovariše in tovarišice, ki sem imel z njimi v Ljubljani zveze, preden sem bil odšel k partizanom, pa so ostali živi. Zanimalo me je, kako živijo, kako so preživeli vojno potem ko se nismo več videli. Le neke tovarišice nisem mogel...

Takrat, preden sem odšel na Dolenjsko, da bi postal partizan, sem se večkrat selil s stanovanja v stanovanje, da bi se skrli pred policijo. Tako sem prišel tudi k družini, ki mi je posebno ostala v spominu. Poglavar družine je bil oče, vdovec, gospodinjala mu je stara služkinja.

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

VELIKAŠTNA JE ZGODOVINA NARODNOOSVOBODILNEGA GIBANJA, ENO NAJPRETRESLJIVEJSIH POGLAVIJ TEGA OBDOBJA PA PRIPADA LEGENDARNE-MU POHORSKEMU BATALJONU.

MNOGE BORBE KRASIJO POT TE JUNAŠKE PARTIZANSKE ENOTE, USTANOVLJENE 31. AVGUSTA 1942. NJENA POSLEDNJA BORBA 8. JANUARJA 1943 PA JE BILA TRAGIČNA, DA MALO TAKIH. SEDEMDSEST BORCEV JE BILO TA DAN NA OSANKARICI, PLANOTI BLIZU »TREH ŽEBLJEV« NA POHORJU. UTABORILI SO SE V ŠESTINDVAJSETIH ZEMLJANKAH, MISLEC, DA SO SI NAPRAVILI VARNO ZATOČISČE. DELA SE NISO BILI KONČALI, KO JE DVA TISOČ SOVRAŽNIKOVH MOŽ SKLENILLO OBROČ OKOLI TABORIŠČA. ZAČEL SE JE SPOPAD, KI SO MU SLEDILI ODKLONITEV PREDAJE, POSKUS PREBOJA BORCEV TER POSLEDNJI JURIS. V PRIBLIŽNO DVEH IN POL URAH JE PADEL VES POHORSKI BATALJON. ŽIVEGA SO DOBILI V ROKE LE FRANCA KUNAVERJA-SULCA, PARTIZANA Z DOBROVE PRI LJUBLJANI.

V TEJ BORBI SO OMAHNILI V SMRT TUDI NARODNI HEROJI JOŽE MENIH—RAJKO, FRANČ VREŠK—GUSTL, PAVLA MEDE—KATARINA, DR. DUŠAN MRAVLJAK — DR. MROŽ TER ALFONZ ŠARH—IZTOK IN NJEGOVI TRIJE SINOVI, ŠESTNAJSTLETNI LOJZEK, ŠTIRINAJSTLETNI JOŽEK IN KOMAJ TRINAJSTLETNI VANCEK.

V SPOMIN 21 TALCEM, KI SO PADLI V RETNJAH PRI KRIŽU

Tisto jutro...

Minila je noč in vstalo je nič hudega sluteče jutro. Prebudile so se ptice v gozdu in vetrič je v želji, da bi ne ranil lističev na vejah, rahlo pihljaj. Sovražniki, željni krvi tistih, ki so ljubili domovino, pa so prav to jutro storili strašen zločin. Iz begunjskih zaporov so prignali enaindvajset nedolžnih žrtev in jih v Retnjah pri Križu ustrelili.

Počasi in brez besed sem stopala po cesti in se ustavila pri lepem spomeniku, ki bo vedno spominjal na to žalostno jutro. Danes je vse naokrog tako lepo in mirno. Pred več kot petindvajsetimi leti so padli nedolžni ljudje zato, da smo lahko mi tako srečni in polni pričakovanja. Zato si podajmo roke, strnimo misli v eno, in si obljubimo, da ne bomo nikoli izdali domovine in da bomo drug z drugim dobri.

ELICA PERKO

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Z zamudo se vam iskreno zahvaljujem za poslano knjigo in honorar, ki sem ga prejela za nagradeni spis »Pavlinova mama«. Glede na vašo željo, da bi še naprej sodelovala v vašem časniku, pošiljam spis »Kurir«. Istočasno vas prosim, če mi pisмено sporočite mnenje o mojem pisanju in pošljete »TV 15«. Veste, naročeni smo na kopico revij in časnikov, a med njimi — žal — ni glasila Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske Slovenije; v prodajni hišici za časopise pa ga tudi nisem zasledila.

S tovariškimi pozdravi!

JASNA KEBER,
Jesenice, C. maršala Tita 73

Draga Jasna!

Ne zameri, ker sem tvoje pismence in odgovor nanj objavila kar v »TV 15«. Res ne utegnem vsakomur pisмено odgovorjati, pa tudi gradiva za rubriko »Kramljanje« ni nikoli preveč... Sicer pa sta bila oba tvoja pismenka, posebno »Pavlinova mama«, tako dobra, da pravzaprav nimam pripomb. Motilo me je le, da nikakor nisem mogla ugotoviti, če sta bila zapisana po pripovedovanju. V zvezi s tem bi želela nanizati nekaj misli, ki niso namenjene »amo tebi. Mnogo bolj se razveselim prispevka, ki je napisan po resničnih dogodkih. V knjigi zgodovine narodnoosvobodilnega boja je še toliko nepopisanih strani, fanazijski spisi na temo NOB pa se vsebinsko preveč ponavljajo in tako zmanjšujejo zanimivost in pomen poslanstva mladinske strani »TV 15«. Res je, da pisanje spominov odvzame mnogo več časa, kajti vsaka trditve ter domala vsaka beseda v njih mora biti nedvoumen izraz resničnega dejstva. Razumem, da vam to še ne gre, tako lahko izpod rok. Da pa mi nekateri pošljejo prispevek, ne da bi zabeležili kraj in datum dogajanja, je skoraj neoprostljivo. Bralci tako opazijo netočnost zapisanega, začnejo izgovarjati zaupanje v naše besede in kaj lahko se zgodi, da nas bodo pričeli jemati neresno. Slednjega pa si prav gotovo ne želimo! Vzemite si torej le malo več časa in poguma; verodostojnega gradiva v muzejih, knjižnicah, arhivih in pri udeležencih narodnoosvobodilnega boja pa še dol ne bo zmanjkalo. Zato obišči, Jasna, te kraje spominov in te ljudi. Če jim boš lepo obrazložila, kaj pišeš in kaj boš zapisano poslala, sem prepričana, da ti ne bodo odklonili prijazne pomoči.

Lepo pozdravljena! In vedi, da ti pero teče lahkotno in prijetno!

MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Sem dijakinja tehnične čevlarske šole v Kranju, in učenje mi ne dela preglavic. Zato sem si vzela malo časa in zapisala nekaj misli o tistem jutru, ko so Nemci v Retnjah pri Križu ustrelili enaindvajset talcev. Zelo bi bila vesela, če bi spis objavili, saj vam pišem prvič. Vaš tednik mi je zelo všeč in ga prebiram že dolgo časa.

Prejmite lepe pozdrave!

ELICA PERKO,
Senično 6, p. Tržič

Draga Elica!

Tvoj prispevek v nekoliko skrajšani obliki objavljam v današnji številki. Bilo pa je v njej res nekaj lepih misli, ki sem jih pustila takšne, kakršne je zapisala tvoja roka. Upam, da ti bo to dalo dovolj poguma, da boš postala naša stalna sodelavka.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Kurir

BIL JE LEP JESENSKI VEČER. SEDELI SMO OB OGNJU IN NEMO ZRLI V PLAMENE, KI SO ŠVIGALI VISOKO, KOT DA BI ŽELELI OSVETLITI VSO DOLINO. MED NAMI JE SEDEL STAR LOVEC, PARTIZAN. KO NAM JE PRIPOVEDOVAL ZGODOBO O KURIRJU, SO NJEGOVE SOLZNE OČI STRMELE NEKAM DALEČ, TJA, KJER SE JE IZ TOVARNISKIH DIMNIKOV VESELO KADILO, KJER SO RASLI NOVI BLOKI IN KJER SO SE OTROCI VESELILI DANASNJEGA IN JUTRIŠNJEGA DNE.

Bil je vaših let, toda najboljši kurir, kar sem jih poznal. Ko se je priključil našim vrstam, je ostalo doma še pet otrok. Njihova domačija je stala na samem, visoko na planini. Bili so dnevi, ko sami niso imeli kaj dati v usta, toda kadarkoli smo prišli k njim, smo naleteli na prijazen obraz gospodinje. Nanosila nam je na mizo vse, kar je imela, in za nas je imela vedno. Ko smo tako neke noči spet potrkali na njihove duri in vstopili v izbo, nas je nagovoril njen najmlajši:

»Rad bi bil kurir!«

Obotavljali smo se. Res da nam je primanjkovalo kurirjev, toda odpeljati v borbo njega, še otroka, nismo želeli. Njegove temne oči pa so tako žalostno in prosiče zrle v nas, da smo uslišali njegovo prošnjo. Iz kota je prinesel staro titovko in si jo ponosno posadil na glavo.

»Sedaj si naš, pa čeprav brez puške!« je dejal komisar in odšli smo proti gozdu.

Bilo je januarja 1944, ko je z važnim sporočilom zapuščal tabor. Zima je bila mrzla, roke si je potisnil globoko v žep in pogumno stopal po partizanski stezi. Med potjo si je veselo poživljaval. Ker je menil, da bo na domenijskem kraju prej, če zapusti stezo, jo je mahnil kar po gozdu. Toda sledovi so bili globoki, in sneg, ki je naletaval, jih ni mogel zakriti. Ko je prišel na jaso, nedaleč od mesta, kjer bi ga moral počakati drug kurir, je zaslišal oster glas:

»Halt! Halt!«

Kaj bo s sporočilom, je takoj pomislil mali junak. Da bi dolgo razmišljal, ni bilo časa, zato ga je hitro poiskal in neopazno pogoltnil. Prvi strel je ga pokosil. Sovražniki so ga pustili ležati tam, kjer je padel. Našli smo ga in ga drugi dan pokopali pod kosato jelko.

JASNA KEBER

NAGRAJENI PRISPEVEK

Za vse narode, velike in male!

O dnevu organizacije Združenih narodov smo že mnogo slišali. Pred štirindvajsetimi leti se je rodila zamisel, kako obvarovati prihodnje rodove pred strahotami vojne in kako človeku zagotoviti osnovne pravice, ki naj bi bile skupen ideal za vse narode, velike in male. Te misli so pozneje izoblikovale v prvo splošno deklaracijo, ki so jo sprejeli leta 1948. Rečeno je bilo tudi, da se ta deklaracija širi med ljudi...

Deklaracija obsega točke, v katerih so navedene pravice, ki naj bi jih imel vsak človek, ne glede na barvo kože in jezik, v katerem govori. Kajti vsi ljudje se rodijo prosti, obdarjeni z zavestjo, da bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje, in odrastejo v prepričanju, da imajo vsi ljudje enake pravice. Vendar se to še dandanes ni povsod uresničilo.

Mnogo točk je navedenih v tem dokumentu človeških pravic, a izbrala sem jih le nekaj:

V enem izmed členov piše, da ima vsak človek kot član druž-

be pravico do socialne varnosti in v skladu z ureditvijo in viri svoje države pravico uživanja vseh gospodarskih, socialnih in kulturnih dobrin. Res je, da se veliko narodov trudi, da bi se to uresničilo, toda še daleč je čas, ko bo ta pravica enaka za vse.

Zapisali so, da mora biti višja izobrazba dostopna vsem, ki so zanj sposobni. Ni dolgo tega, ko so bile višje šole dostopne le otrokom izbrancev, drugim pa je bilo ne glede na nadarjenost že vnaprej določeno delo, ki ga bodo opravljali. Te razlike so neke

delno tudi pri nas — še vedno preveč očitne.

V deklaraciji je tudi točka o rasni diskriminaciji. Osebo me zelo zanima, kakšno je življenje temnopoltih ljudi, še posebno njihovih vrstnikov. Vem le, da njihovo življenje ni takšno, kot je moje, in da to ni prav.

Življenje je borba in ljudje se bodo borili za te pravice toliko časa, da jih bodo dosegli. In dosegli jih bodo, pa ne samo te, tudi nenapisane pravice si bodo osvojili!

METKA SROL

„Vidite, mam'ca...“

»Ja, ja, tudi veselo je bilo včasih,« je dejal in usta so se mu raztegnila v hudomušen, a vendar z neko resnobo prežet nasmeš, ko mi je pripovedoval tole zgodbo: Bilo je leta 1942 na Primorskem.

Komandir čete je bil ukazal intendantu, naj priskrbi nekaj hrane in si izbere dva borca za nosača. Bil sem pač rojen pod srečno zvezdo in tako je za to nalogo določil prav mene. Spustili smo se v vas, uro hoda od taborišča, in se ustavili kar pri prvi hiši. Starejša ženska, za tiste čase in kraje urejene zunanosti, nas je sprejela v kuhinji s tartinjem.

»Nič nimamo, vse so nam pobrali in še sami stradamo,« je žalostno kimala z glavo.

»Se bo že kaj našlo,« je dobre volje dejal intendant Andrej. »Veste, za partizane se vedno kaj najde!« je še dodal in z hudomušnim pogledom objel mizo, na kateri so ležali krožniki z ostanki jedi.

Vidite, mamca, le dve ali tri take klobase bi radi, od kakršnih so olupki na krožniku.«

Ženska je priprla oči in začela kričati. Če bi ne videl olupkov na krožniku, bi še mene prepričala, da strada. Toda intendant Andrej bi ne bil intendant, če bi vsakomur verjel. Stopil je v vežo, odprl vrata, ki so držala v obokano klet, in ko se je vrnil, je imel polne roke salam, kruha in celo nekaj masla.

»Vsi ste enaki! Vsi ste enaki!« je zopet kričala kmetica, toda z bolj pohlevnim glasom.

Ko smo zapuščali negostoljubno hišo, sem vprašal Andreja, zakaj je vse te dobrote vzel.

»Ej, Francelj,« je dejal. »Ti nisi intendant, in če bi videl, kako založena je tista klet, bi jo s hišo vred odnesel!«

Zapisal:

ANTON KLEPEČ

»VIDITE MAM'CA...«

Narisal: EVGEN SAJOVIČ

Okrogle in oglate

KRALJEVSKI NASVET... Edinburški vojvoda, mož angleške kraljice, je govoril na banketu, ki so ga priredili na čast kanadskim parlamentarcem, ki so obiskali Anglijo, matic britanske skupnosti narodov. Rekel je tudi tole: »Če bo ljudstvo karkoli že spoznalo, da je monarhiji odklenalo, jo odpravimo v božjem imenu, toda na miren in dostojen način!«

RIM NI VEC, KAR JE BIL... Italijanski pisatelj Alberto Moravia je dejal, ko je govoril po rimskem radiu o čedalje pogostejših ugrabitvah letal, zlasti tistih, ki jih prisilijo, da letijo na Kubo: »Vse poti ne držijo več v Rim, pač pa na Kubo.«

SKOMINE NEINTELIGENTNIH... Hubert Schrebers, vodja zahodno-nemške protioveševalne službe je takole skušal pojasniti, zakaj ta služba nikakor ne more dokončno obravnavati s povzročevalci čedalje pogostejših vohunskih afer: »Hudo je, ker mi nimamo tako inteligentnih ljudi...« Morebiti tudi: tako postržovalnih ljudi! Vsaj v nekaterih primerih.

ZAKONSKO DOLGOCASJE... Urednica pariškega »L'Expressa« za ženske zadeve je na vprašanje neke bralke odgovorila: »Zakon je ustanova, ki omogoča zakoncem, da v dvoje laže prenašata dolgočasje, ki ju ne bi trpilo, ko bi se ne bila poročila.«

SKODOZELNOST... Slavko Simić je pripovedoval, kaj je doživel na nedavnem gostovanju beogradskega Jugoslovanskega narodnega gledališča (»pozorišča«) na Dunaju, in sicer po uprizoritvi »Na robu pameti« v Burgtheatru: »Gostitelji so nas počastili s slavnostno večerjo v prelepi dvorani, v kateri je Mozart, ko je bil še otrok, igral na koncertih. Rav. natelj Burgtheatra je stal pred mikrofonom, ki je sredi pozdravnega govora naenkrat odpovedal. V tem trenutku sem stal poleg svetnika ministrstva za prosveto in mu, z očitno poudarjenim veseljem, dejal: »Prav zares mi je ljubo, da se kaj takega primera tudi vam — ne samo nam...«

IGRALKA DUSICA ZEGARAC ima o normalnih ljudeh zares svojevrsen pojem. Nedavno je izjavila: »Nekateri ljudje pravijo, sem slišala, da sem čudna, nemogoča... Ali ne mislite, da so normalni ljudje tako dolgočasni?«

VOŠČILO V PRAVEM TRENUT. KU... Nekaj znan beograjski umetnik, znan tudi kot skopuh — časniki ne navedajo njegovega imena, pravijo pa, da ni Bata — je sedel v neki kavarni in ni naročil ne kave ne kake druge pijače. Njegovi znanci, ki so sedeli pri drugi mizi, so nahujskali natakcarja, da je stopil k njegovi mizi in ga vprašal: »Ali kaj želite?« »Želim vam vse najboljše v vašem življenju!« mu je napadeno žrtve odgovorila.

POKAZEŠ MU PRST, pa bi hotel imeti kar glavo... Milan Srdoč, ki je igral v beograjski televizijski nadaljevalki »Muzikanti« violinst, je nedavno dobil majhen paket s pisnom, ki ga je podpisal neki Uroš Pešut z Reke. Pismo se je glasilo: »Dragi Rajko, v eni izmed oddaj ste izjavili, da ste ploskonogi in da ne morete več hoditi. Ne glede na to, ali ste ploskonogi ali ne, vam moje podjetje pošilja en par vložkov za čevlje najboljše kakovosti.« »Zdaj bi najrajši sebe požrl,« je izjavil Milan Srdoč, »ker nisem v kakšni oddaji izjavil, da me boli glava. Verjetno bi mi možakar poslal rezervne nogogane!« Kaj pa, če bi Uroš poslal volovske nogogane??

DUHOVITA RAZLAGA... Na nekem sprejemu, prirejenem na čast pariškim igralcem, se je vtihotapila v dvorano drobna miška in od strahu malone okamenela; obstala je pred skupino igralcev in igral. Prav tako se je neznansko prestrašila tudi najmlajša igralka, skočila na bližnji stol in dvignila krilo precj visoko nad kolena, morebiti za spoznanje previsoko... »Kako pa vi, gospa,« je vprašal neki novinar starejšo igralko, ki se ni zmenila za miško, marveč je brezskrbno obdelovala kos torte, »ali se ne bojite miške?« »Ne več, gospod. Ko bi še vedno imela tako lepe noge kakor moja mlada tovarišica, tedaj bi si tudi jaz upala — strašansko bati se teh živalic.«

Zgodovina vohunstva

(VI)

Eric Gimpel, vohun št. 176

29. novembra 1944 zvečer je hudo snežilo, ko je na policijsko postajo v Ellsworthu na obali države Maine (ZDA) prišel mladi skavt Johnny S. Miller. Naredniku je povedal, da je na cesti, ki pelje v Portland, videl dva sumljiva moška, ki sta prihajala od morja. Bila sta brez pokrivala, oblečena samo v dežni plašč. Fant je z žepno svetilko stopil nazaj po njih in sledil in ugotovil, da jih je konec na obali zaliva Fundy. Narednik mu ni verjel in tako sta nemoteno stopila na ozemlje ZDA nemška tajna agenta, ki naj bi onemogočila ameriški »Načrt Manhattan« (zgraditev atomske bombe). Sicer nista bila prva, zato pa zadnja.

Eden med njima, ki je bil tudi vodja, je bil 34-letni Eric Gimpel, rojen v Kasslu, po poklicu radijski inženir, od leta 1938 član Abwehra. Drugi je bil ameriški dezertir William Curtis Colepough, star 29 let, sin nemške matere, rojen v Bostonu, od 1942 živeč v Nemčiji.

Eric Gimpel, vohun št. 176, ni bil novinec. Leta 1935 se je odlično obnesel v Limi (Peru), ko je zbiral tajne podatke. Pozneje je bil v Španiji, kjer je iskal radarске naprave, potem je pripravil načrte za razstrelitev enega izmed jezov v Panamskem prekopu in načrt za napad na sedež generala Eisenhowerja v Gibraltarju. Toda najpomembnejšo nalogo je dobil junija 1944: odšel naj bi v ZDA, se povezal z nemškim agentom v New Yorku, kako daleč so ameriške raziskave okoli atomske bombe, potem pa onemogočil izdelavo tega orožja. Izmed raznih možnosti prevoza si je Gimpel izbral podmornico.

Gimpel in Colepough sta imela s seboj dva kovčka, v katerih je bilo 60.000 dolarjev v gotovini, za 100.000 dolarjev diamantov, avtomatske pištole, močan radijski oddajnik, fotoaparati in nevidno črnilo. Gimpel je nameraval odkriti »Načrt Manhattan«, nato pa poklicati na pomoč nacistične saboterje iz Peruja, da bi načrt uničili. Gimplov načrt je bil nor, vendar se je zelo približal cilju...

Vožnja s podmornico 1230, ki ji je poveljeval kapitan Hilbig, je trajala 46 dni, štiri dni pred kon-

cem potovanja pa je Gimpel dobil sporočilo: »Računajte s tem, da sovražnik ve za naš načrt. Ukrepite tako, kot se vam zdi najprimernejše.« Gimpel se je odločil, da ne odneha. 29. novembra 1944 je podmornica zaplula pod ameriško križarko, ki je nadzorovala dohod v zaliv Fundy, in ob 23.02 sta Gimpel in Colepough v gumijastem čolnu pristala ob obali ZDA.

Na cesti ju je prehitel tovornjak, potem avtomobil, v katerem se je peljal skavt Johnny Miller, naposled pa ju je dohitel taksi. Vzel ju je s seboj. Potem sta potovala z vlakom in prišla v New York. Nastanila sta se v hotelu na 33. cesti v Manhattanu. Tam ju je obiskal 33-letni Edward Green, zaradi bolezni demobilizirani mornar, ki je spravil kovčka z denarjem in orožjem v garderobo na železniški postaji Grand Central Station. V raznih trgovinah so nakupili dele za radijski oddajnik: če bi ju obiskala policija, bi se lahko izdajala za radioamaterja, vsekakor pa ne bi mogla pokazati oddajnika, ki sta ga prinesla iz Nemčije.

Čez tri dni se je zgodilo nekaj hudega. Gimpel je prišel v hotel, toda Colepougha ni bilo v sobi. Izginil je skupaj z dragocenima kovčkoma. Gimpel se ni prepustil paniki, marveč je začel razmišljati: njegov »tovariš« je hotel priti do denarja in lepo živeti. Gimpel je menil, da ni šel daleč s plenom. Kovčka sta bila zelo težka in zaklenjena, ključa pa je imel samo on. Poiskati bi moral kakšnega ključavničarja, da ju odpre. Sklep: Billy je pustil kovčka v garderobi, kjer sta bila že prej.

Res je bilo tako. Gimpel se je nameril na Grand Central Station, se ves dan potikal okoli garderobe, dokler ni zagledal kovčka. Nato je zaigral komedijo: uslužbencu v garderobi je dejal, da se mu mudi na vlak in da hoče svoja kovčka. Ko je uslužbenec zahteval garderobni listek, je Gimpel rekel, da ga je izgubil, sicer pa ima ključa. Uslužbenec je preveril (denar in diamanti so bili v dvojnem dnu) in Gimpelu lepo prinesel dragoceno prtljago.

Ob izhodu s postaje je Gimpel doživel drugo presenečenje. Ko

Ena izmed novjših fotografij Erica Gimpla

je iskal taksi, ga je nekdo poklical. Pred njim je stal človek, katerega je pred leti spoznal v Peruju: Paul Santi. Moral je z njim proslaviti nepričakovano srečanje, vendar se je pokazalo, da ni bilo zaman. Santi je nameraval odpotovati iz New Yorka (na poroko), svoje stanovanje pa je ponudil Gimpelu: na 44. cesti št. 20. Paul Santi je dodal še prijeto presenečenje: Gimpelu je dal ključ od stanovanja svoje prijateljice Jonan Kenneth, ki jo je Nemec obiskal še tistega večera. Ne zaman.

Pred koncem leta je Gimpel prišel v stik z nemškim agentom Brownom in iz njega izsilil vrsto dragocenih informacij o »Načrtu Manhattan«: delajo v Oak Ridgeu v Tennesseeju, bombnike B 29 preizkušajo za prevoz atomskih bomb, imajo načrte za pridobivanje uranove rude itd. 25. decembra je poslal v Nemčijo radijsko sporočilo, ki je trajalo deset minut. Druga dne je dal v časopis, ki so ga tiskali v Limi, oglas: »Modna trgovina naproda v centru San Franciscu. Vprašajte po telefonu.« To je bil drugi del načrta.

Toda ta čas se je okoli Gimpla pletla nevidna mreža. Billy Colepough ni dobil kovčkov v garderobi, pa si ni upal niti spreti z uslužbencem. Zadržanih petsto dolarjev je zapil s prijateljem Tomom S. Warrenom, dvakrat ranjenim na fronti in demobiliziranim. V pijanosti mu je povedal, kaj se mu je zgodilo. Warren je najprej menil, da se mu je zmešalo, potem pa se je posvetoval z znanci, ki so mu svetovali, naj se obrne na FBI (zvezni preiskovalni urad, Centralna policija ZDA).

Pred božičem so Colepougha aretirali in vse je priznal. Gimpla je podrobno opisal in povedal, da ima navado spraviti drobiž v prsni žep suknjice, če na primer kupi časopis. Začela se je največja policijska operacija med drugo svetovno vojno. Vsi newyorški policisti so stražili pri časopisnih kioskih in prežali na Gimpla.

31. decembra je Gimpel kupil časopis na Times Squaru in spravil drobiž od dolarja v prsni žep (»po stari navadi, ki mi jo je mati očitala od malih nog« je zapisal v spominih). Trenutek kasneje sta agenta FBI planila napad in ga vklepila. 6. februarja 1945 se je začel proces pred vojaškim sodiščem, ki ga je imenoval sam predsednik Roosevelt. V dvorani so sedeli samo visoki oficirji, ki so prisegli, da bodo molčali o vsem, kar bodo slišali. Obtožena Gimpel in Colepough sta izjavila, da nista kriva. Obtožena sta bila tudi smrti 47 ameriških mornarjev z ladje »Cornwallis«, ki jo je nemška podmor-

nica 1230 potopila med plovbo domov 3. decembra 1944.

Branila sta ta del obtožbe ovrгла in zahtevala, naj Gimplov primer ločijo od Colepoughovega, češ da je Gimpel nemški vojak, ki je opravljal svojo vohunsko dolžnost, drugi pa dezertir in izdajalec, ki se je prodal. Zaslili so 300 prič, naposled pa sta bila oba obsojena na smrt zaradi vohunstva in saboterstva. Čez tri dni sta zvedela, da je Roosevelt zavrnil prošnjo za pomilostitev.

9. aprila so Colepougha obesili, Gimplovo usmrtili pa so prestavili na 15. april. Roosevelt je umrl 12. aprila, ZDA so štiri tedne žalovale, medtem pa niso izvrševali smrtnih kazni. Medtem je tudi Nemčija kapitulirala.

Septembra 1945 je predsednik Truman spreminil smrtno kazen v dosmrtno ječo, toda Gimpel je sedel v zaporih le do leta 1955, ko so ga izpustili in izgnali. Nekaj mesecev je živel v Nemčiji, potem pa se je izselil v Peru, koder je napisal spomine.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Razstava o avstrijskem boju za svobodo

Vodstvo arhiva dokumentov avstrijskega odporniškega gibanja v stari mestni hiši na Dunaju, je pred kratkim odprlo zelo učinkovito razstavo o protifašistični borbi za svobodo v letih 1943-1945. Zupan Bruno Marek je v svojem otvoritvenem govoru še posebej opozoril na to, da je ta razstava zelo pomembna za našo državo. Se danes velja načelo, da se je treba skupno upreti že vsakemu začetku neofašistične dejavnosti.

Razstavljenih je mnogo fotografij in dokumentov o protifašističnem boju v Avstriji in o sodelovanju Avstrijcev v odporniških skupinah drugih zasedenih dežel Evrope. V malem muzeju so razvrščeni razstavniki predmeti iz tega obdobja. Razstava je tudi prispevek k petindvajsetletnemu jubileju osvoboditve Avstrije izpod nacionalsocialističnega nemškega gospostva.

Johann Müller, Dunaj

angleške PLETENINE
 ZA ŽENSKO, MOŠKE
 IN OTROKE
Marx and Spencer
 LAMBS WOOL
 SHETLAND WOOL
 IN MOHAIR ŠALI
zelo ugodne cene pri nama.

GABER
LESNA INDUSTRIJA STARI TRG-LOŠKA DOLINA
 Stari trg

Kuhinja VEGA 55 pojem sodobnosti in praktičnosti

2

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana, Beethovnova 10 kot glasilo ZZZ NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Tisk in klišej CGP »Delo« Ljubljana, Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova ulica 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun štev. 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo